Міністерство освіти і науки України
Запорізький національний університет

О.Р. Саєнко

ПОДАТКОВЕ ПЛАНУВАННЯ І ПРОГНОЗУВАННЯ

Конспект лекцій
для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра
спеціальності «Облік і оподаткування»
освітньо-професійної програми
«Облік і аудит»

Затверджено
вченою радою ЗНУ
Протокол № 8 від 26.04.2019 р.

Запоріжжя
2019

УДК: 336.221:338.486.5(075.8)
С 146

Саєнко О.Р. Податкове планування і прогнозування: конспект лекцій для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Облік і оподаткування» освітньо-професійної програми «Облік і аудит». Запоріжжя : ЗНУ, 2019. 77 с.

Конспект лекцій розроблено відповідно до робочої програми дисципліни «Податкове планування і прогнозування». Викладено теоретичні та методологічні засади організації процесу планування і прогнозування податкових надходжень як складової державного податкового управління. Для діагностики рівня засвоєння знань запропоновано тести та питання для самоперевірки. Тлумачення основних термінів і понять податкового планування і прогнозування подано у глосарії.

Для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Облік і оподаткування» освітньо-професійної програми «Облік і аудит».

Рецензент
А.П. Кущик, кандидат економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Відповідальний за випуск
Н.М. Шмиголь, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри обліку та оподаткування

ЗМІСТ

Вступ…… 4
Розділ 1. Теоретичні аспекти податкового регулювання в Україні та інших країнах світу
Тема 1. Податкове регулювання в Україні ……..... 6
Тема 2. Сутність та порядок податкового планування…….. 16
Тема 3. Міжнародне податкове планування …… 27
Розділ 2. Податкове прогнозування та планування податків, зборів та інших обов'язкових платежів
Тема 4. Теоретичні аспекти податкового прогнозування …… 40
Тема 5. Методи податкового планування і прогнозування …… 51
Тема 6. Прогнозування податків та інших обов'язкових платежів 62
Глосарій ……..... 72
Використана література…….. 75

ВСТУП

Процес податкового планування і прогнозування виступає складовою державного податкового управління, що визначається як сукупність заходів та методів організації податкових відносин з метою забезпечення формування дохідної частини бюджету та впливу податків на розвиток виробництва та соціальної сфери.

Податкове планування і прогнозування у сучасній економіці – це механізм, що дозволяє взаємно задовольнити протилежність інтересів між державою та підприємством.

На державному рівні роль податкового планування визначає аналіз надходження податків, тенденцій та факторів росту бази оподаткування і на цій підставі визначення обсягів податкових надходжень до бюджету.

На мікрорівні податкове планування грає роль інструменту управління податками та допомагає визначити реальні суми податкових платежів протягом бюджетного року з метою аналізу цієї інформації для подальшої оптимізації податкової політики підприємства.

Завдання податкового планування неоднозначні. Вони відрізняються залежно від того, хто їх ставить – державні органи чи керівники підприємницьких структур. Відповідно, сфера податкового планування також неоднорідна. Вона поділяється на загальнодержавне податкове планування, основним завданням якого є регламентація оподаткування й контроль за сплатою податків та корпоративне податкове планування, основним завданням якого є сплата податків і їх оптимізація.

При податковому плануванні і прогнозуванні реалізуються не тільки фіскальні завдання, але й закладаються основи оптимізації тактики і стратегії податкового регулювання та контролю.

Метою вивчення дисципліни «Податкове планування і прогнозування» є оволодіння теоретичними та організаційними основами податкового планування та прогнозування, формування творчого підходу до сприйняття запропонованих варіантів податкових взаємовідносин, прийняття оптимального рішення щодо податкової політики з урахуванням об’єктивних та суб’єктивних податкових чинників.

Завдання дисципліни: засвоєння базових знань з теорії та практики податкового планування та прогнозування та набуття вмінь їх використовувати у практичній діяльності.

Засвоєння теоретичного матеріалу та вирішення практичних ситуацій щодо проведення податкового планування і прогнозування, що наведені в конспекті лекцій, передбачає знання положень Податкового кодексу України. Тематика завдань відповідає освітньо-професійній програмі підготовки фахівців з обліку і аудиту.

Приклади розв’язання практичних ситуацій, запропоновані в конспекті лекцій, дозволять не тільки отримати більш глибокі знання з певної теми, але і набути навичок практичної роботи з проведення податкового планування і прогнозування.

Конспект лекцій написано відповідно до затвердженої робочої програми курсу «Податкове планування і прогнозування». Викладання теоретичних питань супроводжується схемами, розрахунками, прикладами практичної спрямованості.

Після викладення теоретичного матеріалу до кожної теми в конспекті лекцій наведено перелік питань, контрольних тестів для перевірки засвоєння навчального матеріалу, що сприятимуть формуванню у студентів прикладних навичок проведення податкового планування і прогнозування.

Усі питання розглядаються у тісному взаємозв'язку з відповідними законодавчими і нормативними актами щодо планування і прогнозування податкових надходжень. Це має навчити студентів керуватися ними при вивченні програмного матеріалу і в подальшому суворо дотримуватися їх вимог у практиці планування і прогнозування податкових платежів.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ ТА ІНШИХ КРАЇНАХ СВІТУ

ТЕМА 1. ПОДАТКОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

Мета: ознайомлення із завданням податкового регулювання на макрорівні.

Ключові терміни: податкове регулювання, мета податкового регулювання, завдання податкового регулювання, методи податкового регулювання, податкова політика, механізм податкового регулювання.

План

1.1 Теоретичні засади податкового регулювання економіки
1.2 Сутність податкового регулювання
1.3 Механізм податкового регулювання

1.1 Теоретичні засади податкового регулювання економіки

Податкова політика – це діяльність держави, що формується під впливом політичних факторів та об'єктивних вимог, виконання яких необхідне для досягнення певних показників розвитку національної економіки, у сфері встановлення і стягнення податків, зборів (обов'язкових платежів) з метою формування стабільної фінансової бази для реалізації державою її функцій. Податкова політика є виключним повноваженням держави, що реалізується через систему уповноважених органів державної влади та місцевого самоврядування згідно з цілями та завданнями соціально-економічного розвитку, відповідно до цього і визначається сутність, структура та роль системи оподаткування в економіці країни.

Реалізація податкової політики можлива завдяки існуванню певних суспільно-економічних інститутів, зокрема фіскальних. Інститутами податкового регулювання соціально-економічного розвитку країни слід визнати законодавчо закріплені форми організації відносин між державою та платниками податків та наділені відповідними повноваженнями в сфері реалізації податкової політики органи державної влади та місцевого самоврядування.

Визначають такі інститути податкового регулювання економіки:

– формальні – процедури і правила поведінки платників податків та органів влади (закріплені законодавчими актами), сукупність органів державної влади і місцевого самоврядування (забезпечують задоволення потреб держави у необхідному обсязі фінансових ресурсів та реалізацію державної податкової політики);

– неформальні – податкова культура і менталітет платників податків (формуються в результаті становлення і розвитку держави та її інститутів).

Інститутами податкового регулювання соціально-економічного розвитку країни слід визнати законодавчо закріплені форми організації відносин між

державою та платниками податків та наділені відповідними повноваженнями в сфері реалізації податкової політики органи державної влади та місцевого самоврядування.

Впливаючи на функціонування визначених інститутів, держава має можливість чинити вплив на показники економічного та соціального розвитку суспільства.

Розробка та реалізація податкової політики держави тісно пов'язана із законотворчою діяльністю в сфері оподаткування. В процесі цієї діяльності визначаються принципи оподаткування, встановлюються види податків та зборів (обов'язкових платежів), їх елементи, розробляється порядок складання та подання звітності, а також вимоги до порядку розрахунків із бюджетом. Виходячи із законодавчо встановлених правил функціонування системи оподаткування, розробляються відповідні планові документи.

Функціонування держави потребує утворення централізованого фонду фінансових ресурсів, основним джерелом надходжень до якого є податки.

Мобілізація доходів із таких джерел відбувається за допомогою системи оподаткування, яка являє собою сукупність податків, зборів (обов'язкових платежів) до бюджетів усіх рівнів.

Виконання основної мети системи оподаткування – формування достатньої фінансової бази для функціонування держави – можливе лише за умови ефективної взаємодії між органами державної влади та платниками податків. Принципи побудови взаємовідносин між державою та платниками податків, суть та роль системи оподаткування формалізуються у податковій політиці держави, яка належить до виняткових повноважень органів державної влади, та практично реалізуються за допомогою методів та інструментів податкового регулювання.

Сутнісні характеристики фінансового регулювання економіки податковими методами та інструментами (податкового регулювання економіки):

– охоплює окрему ланку фінансових відносин країни – податкові відносини, що виникають між державою та платниками податків;

– до сфери впливу державного податкового регулювання залучені всі макроекономічні суб'єкти держави, оскільки всі фізичні та юридичні особи сплачують певні податки, збори (обов'язкові платежі);

– є елементом загальної системи управління державою, забезпечує її необхідними фінансовими ресурсами для виконання державних функцій;

– є наукою про процеси та явища, що відбуваються у сфері встановлення та справляння податків, зборів (обов'язкових платежів) з метою формування достатньої фінансової бази держави;

– являє собою практичну діяльність органів державної влади у сфері планування, нормативно-правового регулювання та справляння податків, зборів (обов'язкових платежів);

– функціонування державного податкового регулювання забезпечується системою органів державної законодавчої, виконавчої та судової влади, які

відповідно до законодавства наділені повноваженнями у сфері оподаткування, а також науково-дослідними установами;

– відносини у сфері державного податкового регулювання чітко регламентуються закріпленими законами та іншими нормативно-правовими актами, юридичними нормами;

– являє собою циклічний процес прийняття рішень у сфері встановлення, справляння та контролю за своєчасністю та повнотою сплати податків, зборів (обов'язкових платежів).

При формуванні та реалізації податкової політики та системи податкового регулювання держава повинна враховувати такі аспекти:

– фіскальні – передбачають формування відповідного обсягу доходів держави для ефективного виконання покладених на неї функцій;

– підприємницькі – орієнтовані на формування у суб'єктів господарювання обсягів нерозподіленого прибутку, достатнього для задоволення інтересів їх власників та забезпечення виробничого розвитку;

– соціальні – акцент зміщений на формування обсягів доходів домогосподарств, що має забезпечити стабільне відтворення робочої сили;

– зовнішньоекономічні – повинні забезпечити податкову конкурентоспроможність держави на глобальному та регіональному рівнях з метою створення вигідних умов для зарубіжних платників податків для залучення в країну додаткових обсягів капіталу, трудових та інших видів найбільш мобільних економічних ресурсів.

1.2. Сутність податкового регулювання

Однією з найважливіших і найбільш ефективних складових державного регулювання є податкове регулювання, об'єктами якого виступають соціально-економічні процеси на мікро-, мезо- та макрорівнях. Цей термін широко використовується науковцями, як один з базових елементів понятійного апарату сучасної податкової теорії.

Податкового регулювання має визначені характерні риси.

По-перше, податкове регулювання є матеріалізацією регулятивної функції податків, передбачає свідоме використання податків як системи стимулів і стримувань поведінки економічних суб'єктів для зміни структури економіки.

Своєрідними підфункціями податкового регулювання виступають стимулююча і стримуюча, які в результаті формують перерозподільний ефект податків. При цьому, ключовим завданням є збалансування інтересів держави та платників податків.

По-друге, реалізація регулятивної функції оподаткування передбачає певний набір форм, методів та інструментів.

По-третє, податкове регулювання є цілеспрямованим процесом, скерованим на отримання певних результатів, а саме, досягнення конкретних цілей соціально-економічного розвитку та вирішення конкретних завдань.

Цільова спрямованість податкового регулювання, як гнучкого методу державного регулювання, залежить від конкретних соціально-економічних

умов. Їх застосування спрямоване на досягнення стратегічних та основоположних цілей соціально-економічної системи, які, зазвичай, не можуть бути отримані в тому ж періоді, в якому реалізується регулювальний вплив. До них належать, наприклад, стимулювання інвестиційної та інноваційної активності суб'єктів господарської діяльності, заходи податкової політики, спрямовані на детінізацію економіки й легалізацію об'єктів оподаткування тощо.

По-четверте, під податковим регулюванням слід розуміти свідомий, активний та цілеспрямований вплив держави на учасників економічних відносин за допомогою елементів податкової політики з метою досягнення бажаних соціально-економічних результатів.

Фіскальна складова державної податкової політики забезпечує джерела фінансування прямих державних видатків на реалізацію необхідних соціальних програм та забезпечення ключових функцій з підтримання обороноздатності, безпеки, правопорядку, державного управління тощо.

Водночас, держава зацікавлена у зростанні добробуту громадян шляхом забезпечення умов економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності національних товаровиробників, що є основою для збільшення реальних доходів населення, оплати праці та розвитку суб'єктів господарювання. У зв'язку з цим, обґрунтоване зниження податкового навантаження в перспективі може позитивно позначитися на обсязі податкових надходжень до бюджету, оскільки обумовлене ним збільшення масштабів діяльності платників податків розширює базу непрямого оподаткування, а зростання прибутку підприємств і виплат на оплату праці забезпечує зростання податкових надходжень від прямих податків і зборів.

Проте надмірна лібералізація оподаткування передбачає скорочення доходів держави, що веде до неможливості в повному обсязі фінансувати поточні державні соціальні й економічні програми, тобто, до обмеження загальнонаціональних інтересів. Крім того, використовуючи податкові надходження, держава може спрямовувати капітал з тих галузей виробництва, які меншою мірою задовольняють невідкладні суспільні потреби, у ті галузі, розвиток яких створить підґрунтя для вирішення принципово важливих для суспільства в цілому проблем та підняття економіки на якісно новий рівень.

За допомогою податкових надходжень держава може реформувати структуру суспільного виробництва. Вилучення державою за допомогою податків частини індивідуальних доходів призводить до зменшення споживчих витрат та індивідуальних інвестиційних витрат, таким чином, змінюючи структуру сукупного попиту в країні.

Проводячи певну податкову політику, держава змінює також і державний попит на продукцію окремих галузей і компаній, а, отже, створюючи для них ринки збуту, стимулює їхній розвиток. Крім того, за рахунок податкових надходжень створюється і фінансується державне виробництво суспільних товарів і послуг.

Метою державної податкової політики є встановлення такого оптимального рівня й умов оподаткування, які забезпечують баланс фіскальної

і регулятивної функцій, баланс інтересів суб'єктів господарювання, громадян і держави. Проблема полягає в тому, що інтереси ці динамічні й залежать від безлічі факторів, тому оптимальні для певних умов і в конкретний момент часу параметри податкової системи перестають забезпечувати баланс інтересів зі зміною пріоритетів розвитку суспільства та цілей економічної й соціальної політики держави.

Складність податкової політики полягає у поєднанні стабільності протягом конкретного податкового періоду й еластичності на більш тривалому відрізку часу з тим, щоб забезпечувалась можливість своєчасного врахування зміни методів оподаткування при конкретних змінах у процесі соціально-економічного розвитку.

Разом з тим, незважаючи на високу ефективність, вважати податкове регулювання єдиним та вирішальним важелем впливу на економічні процеси було б неправильним, оскільки, лише зміною умов оподаткування без інших важелів державної економічної політики неможливо вирішити всі проблеми у сфері економіки.

За характером дії інструменти податкового регулювання поділяються на три групи: системні, комплексні та локальні. Системні інструменти податкового регулювання (вбудовані у податкову систему в цілому) включають:

– загальний рівень оподаткування – податкове навантаження (зниження загального рівня податкового навантаження сприяє пожвавленню всіх економічних процесів і зменшення частки тіньової економіки, однак супроводжується тимчасовим скороченням доходної частини бюджету на період до відповідного збільшення податкової бази);

– структура системи податків (передбачає введення нових податків та виключенням із системи податків тих податків, регуляторний потенціал яких вичерпаний, а також зміна співвідношення податкових ставок за різними податками);

– застосування альтернативних систем оподаткування, до яких відносять: фіксований сільськогосподарський податок з юридичних осіб-суб'єктів підприємницької діяльності, спрощену систему оподаткування, обліку та звітності, а також фіксований податок з фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності. Перша з цих систем має галузеву спрямованість і є інструментом державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників. Друга й третя спрямовані на стимулювання розвитку малого підприємництва й вирішення на цій основі комплексу соціальних та економічних проблем. Системний характер цих інструментів податкового регулювання проявляється в тому, що у випадку їх застосування принципово змінюються структура податкових платежів платників і об'єкти оподаткування.

Комплексний характер мають інструменти податкового регулювання, які одночасно стосуються кількох основних податків і платежів та створюють спеціальний режим оподаткування для певних груп платників. До них можуть бути зараховані: спеціальні податкові режими, які вводяться за територіальною ознакою (мова йде про спеціальні економічні зони та території пріоритетного

розвитку) та спеціальні режими оподаткування, які вводяться за галузевою ознакою (комплекс пільг за декількома різними податками й зборами, який застосовується до суб'єктів господарювання однієї галузі або платників, що здійснюють певний вид діяльності).

Локальні інструменти податкового регулювання пов'язані з реалізацією регуляторного потенціалу кожного податку або платежу зокрема, що визначається певним синтезуванням елементів податку й відповідним порядком обчислення податкових зобов'язань. До локальних інструментів ми відносимо такі елементи податку, як об'єкт оподаткування, склад платників податку, ставку податку, податкову амортизацію та базу оподаткування.

1.3. Механізм податкового регулювання

Заходи податкового регулювання залежно від цілей, обраного механізму й порядку його застосування можуть мати як довгостроковий (стратегічний), так і оперативний (тактичний) характер.

У першому випадку маються на увазі заходи, результат застосування яких забезпечує досягнення стратегічних цілей та, як правило, не може бути отриманий у тому самому періоді, в якому реалізується регулюючий вплив. До них зараховують, наприклад, такі:

– стимулювання інвестиційної активності суб'єктів підприємницької діяльності і громадян;

– заходи, спрямовані на детінізацію економіки й легалізацію об'єктів оподаткування;

– діяльність держави з питань регулювання розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту з метою забезпечення відповідного рівня розвитку.

У другому випадку маються на увазі ті заходи, які забезпечують одержання результату після введення відповідного регулюючого впливу, а саме – досягнення бажаної поведінки платників податків.

До «механізму податкового регулювання» варто віднести набір взаємопов'язаних та взаємовпливових елементів, середовище економічного, політико-правового та соціально-культурного характеру, мету та принципи податкового регулювання, суб'єкти та об'єкти, за допомогою яких формується процес та представляється послідовністю цілеспрямованих етапів.

В основі обґрунтування дії механізму податкового регулювання в системі управління національним господарством покладений класифікаційний метод. Велике значення для ефективного функціонування механізму податкового регулювання має середовище, яке забезпечується політико-правовими, економічними та соціально-культурними умовами. У ньому функціонують такі елементи податкового регулювання, як: мета, принципи, суб'єкти та об'єкти податкового регулювання, за допомогою яких формується процес, котрий представлений послідовністю цілеспрямованих етапів.

Політична складова політико-правового середовища містить три фактори впливу на податкове регулювання, а саме:

– урядові позиції щодо регулювання податків (стимули для

започаткування бізнесу (податкові пільги, прискорена амортизація));

– ефективність державного управління (наявність та вплив бюрократичних структур на законодавство у власних інтересах, хабарництво);

– політична стабільність (націоналізація, політичні ризики, тероризм).

До правової складової середовища належать закони, підзаконні та нормативно-правові акти, правила гри та обмеження, які визначають межі та основні інструменти податкового регулювання національного господарства.

Що стосується економічних складових, то вони створюють передумови для ефективного податкового регулювання національного господарства. Зокрема, до них зараховуємо такі як:

– зниження темпів інфляції;
– зниження рівня безробіття;
– ефективність функціонування податкової системи;
– оптимізація структури економіки;
– частка державного сектора економіки;
– розвиненість ринкової інфраструктури;
– рівень розвитку технологій;
– рівень зарплат та цін;
– рівень іноземних інвестицій;
– рівень корупції;
– тіньовий сектор;
– рівень грошових потоків;
– конкурентоспроможність національної економіки;
– монетарна політика тощо.

До соціокультурних елементів, які впливають на інфраструктурне забезпечення, варто зарахувати: рівень доходів, зайнятість населення, розвиток соціального захисту, соціальні гарантії, структуру та менталітет населення, податкову культуру, етику бізнесу, економічну поведінку та мислення населення; освітній рівень та грамотність державних службовців; національні традиції; накопичений соціально-економічний досвід; соціальну адаптацію населення; професійну самосвідомість; бюрократію; ділові стосунки; господарську етику; релігію.

Це ті соціальні чинники, які, з одного боку, стимулюють розвиток податкової системи, а з іншого – є своєрідним критерієм визначення спрямованості заходів держави щодо ефективного впливу на національне господарство.

Механізмом податкового регулювання в національному господарстві України, розуміють складову податкового механізму довгострокового (стратегічного) характеру, що включає:

– законодавчо зафіксований і науково обґрунтований набір взаємопов’язаних елементів, на які впливає середовище економічного, політико-правового та соціально-культурного характеру;

– мету та принципи податкового регулювання;

– суб’єкти та об’єкти податкового регулювання, за допомогою яких формується процес, що представлений послідовністю цілеспрямованих етапів з

метою здійснення соціально-економічного розвитку.

Завданням механізму податкового регулювання є збалансування визначених аспектів для забезпечення стабільного розвитку економіки країни у довгостроковій перспективі. Відхилення у податковому регулюванні в бік одного або декількох аспектів призведуть до розбалансування економіки внаслідок порушення економічних інтересів основних макроекономічних суб'єктів, а тому неможливим буде стабільний розвиток економіки країни в довгостроковій перспективі.

Контрольні питання для перевірки знань за темою:

1. У чому сутність регулюючої ролі податкової системи?
2. Які особливості податкового регулювання в Україні?
3. У чому сутність податкового регулювання виробничої сфери?
4. Як впливають пільги на формування дохідної частини бюджету?
5. Які особливості податкового регулювання у розвинутих країнах світу?
6. Яке економічне та соціальне значення має пільгове оподаткування?
7. У чому сутність податкового регулювання у спеціальних економічних зонах?

Тестові завдання

1. Типовий процес прогнозування і планування включає:

а) оцінку пропозицій щодо основних питань;

б) визначення завдання, змісту програми, відповідальності і витрат для реалізації кожної ініціативи;

в) визначення пріоритетів з-поміж різних пропозицій.

2. Групування переліків індикаторів проводиться відповідно до визначених груп ризиків:

а) індикатори податкових пільг;

б) індикатори податкових надходжень;

в) індикатори оптимізації оподаткування.

3. Основними завданнями податкового планування є:

а) з'ясування факторів впливу на формування податкового навантаження і податкових зобов'язань підприємства;

б) сплата податків відповідно до законодавства без вибору альтернативних варіантів оптимізації податкових платежів;

в) розробка перспективних та поточних планів функціонування підприємства з урахуванням факторів впливу на формування податкового навантаження і податкових зобов'язань підприємства.

4. Економічними передумовами виникнення та розвитку податкового

планування є:

а) орієнтація підприємств на отримання збитку;

б) відсутність необхідності пристосовування до мінливості зовнішнього середовища, умов ринкової конкуренції;

в) об'єктивний характер існування податків і податкової системи.

5. Заходами непрямого впливу на економіку та соціальні процеси через зміну податків, податкових ставок, податкових пільг, зниження чи підвищення загального рівня оподаткування, відрахувань до бюджету, є:

а) податковим регулюванням;

б) регулюванням податкової системи;

в) інструментами податкового регулювання.

6. Установлення прогресивних ставок сприяє перенесенню центра навантаження оподаткування на платників, які мають:

а) більші розміри бази оподаткування;

б) менші розміри бази оподаткування;

в) не залежить від розміру бази оподаткування.

7. Назвіть характерні риси інструментів, збільшують податкове навантаження на платника податків у разі здійснення ними небажаних (з погляду інтересів держави) дій або господарських операцій:

а) стимулюючі;

б) стримувальні;

в) нейтральні.

8. Назвіть авторів, які в середині минулого століття вперше створили такі інструменти міжнародної економічної діяльності, як офшорні зони, міжнародне податкове планування та трастові схеми діяльності підприємств і фізичних осіб:

а) англійські економісти;

б) англійські юристи;

в) американські юристи.

9. Виділяють наступні групи методів міжнародного податкового планування:

а) методи зниження сукупного рівня оподаткування через оптимальний перерозподіл прибутку для цілей оподаткування в межах країн здійснення зовнішньоекономічної діяльності;

б) методи спрямовані на зниження сукупного рівня оподаткування компанії через перенесення частини функцій та ризиків компанії і відповідно її прибутку для цілей оподаткування у податкові юрисдикції інших країн чи територій, де вони підпадають під порівняно більш сприятливі умови оподаткування;

в) методи зниження сукупного рівня оподаткування через оптимальний

перерозподіл прибутку для цілей оподаткування в межах України.

10. У фінансовій сфері найбільші офшорні фінансові ринки концентруються у:

а) США;

б) Великій Британії;

в) Японії.

11. Інструментами реалізації податкової політики є:

а) податковий механізм;

б) податкові пільги;

в) податковий менеджмент.

12. Податковий механізм – це:

а) правове та організаційне забезпечення створення та функціонування податкової системи держави;

б) система форм та методів управління податковою системою з метою реалізації податкової політики;

б) сукупність прийомів та методів реалізації податкової політики.

Література: *[1,3,4,9,12,13,17,20,21,22,25,26,29]*

ТЕМА 2. СУТНІСТЬ ТА ПОРЯДОК ПОДАТКОВОГО ПЛАНУВАННЯ

Мета: вивчення сутності, принципів та етапів планування податкових надходжень.

Ключові слова: податкове планування на макрорівні, методи податкового планування і прогнозування, планування податкових надходжень до бюджету,балансовий метод прогнозування, види податкового планування, бюджетно-податкове прогнозування, фактори впливу на податкове планування.

План

2.1 Сутність податкового планування на макрорівні
2.2 Мета та завдання податкового планування та прогнозування
2.3 Податкове планування доходів бюджету

2.1 Сутність податкового планування на макрорівні

На макрорівні планування може розглядатися в двох аспектах. По-перше, планування як складова системи державного управління та як одна з його основних функцій. По-друге, планування як важливий процес державного менеджменту.

Податкове планування в сучасній економіці – це механізм,що дозволяє взаємно задовольнити протилежність інтересів між державою та підприємством. Результатом податкового планування має бути формування централізованого фонду держави, а також створення сприятливих умов для розвитку господарської діяльності та регулювання соціально-економічного життя суспільства.

Основними елементами механізму розрахунків доходів бюджету є база оподаткування та ставка податку. Саме від рівня обґрунтованості планових сум податкових надходжень, що формують дохідну частину бюджету, залежить рівень визначеності вказаних двох елементів. Тому на формування бази оподаткування вагомий вплив створює виокремлення об’єктивних і суб’єктивних факторів, що засвідчує ймовірний, прогнозний характер обсягів надходжень податків у конкретній кількісній формі, незважаючи на врахування під час їхнього прогнозування реальних економічних процесів, основою чого є програми економічного та соціального розвитку як країни в цілому, так і окремих регіонів.

На результативність здійснення планування податкових надходжень впливає велика кількість різних чинників, без поглибленої класифікації вивчення та врахування яких не можна робити висновок про ефективність складеного плану. Серед основних чинників, які здійснюють позитивний вплив на даний процес, можна виокремити наступні:

– модернізацію існуючих і затвердження нових методів планування;

– розробку та затвердження методологічних рекомендацій із планування податкових надходжень;

– стабілізацію нормативно-правового забезпечення.

Чинники, які мають негативний вплив на якість планування податкових надходжень, можна згрупувати так:

– відсутність належної методологічної основи планування податкових надходжень;

– відсутність належного інституційного забезпечення процесу планування;

– мінливість та недосконаліть податкового законодавства;

– нестабільність політичної та соціальної ситуації в державі;

– недосконаліть інформаційно-аналітичної бази для розрахунку планових показників;

– відсутність податкової дисципліни платників податків тощо.

На рівень ефективності та достовірності податкових планів і прогнозів негативний вплив здійснює низка факторів, зокрема:

– доволі високий рівень тіньової економіки, що охоплює не лише незареєстровані та заборонені законодавством види діяльності, але і отримання доходів, що не відображені в обліку внаслідок ухилення від оподаткування, або приховування певних обсягів фактично здійснених операцій та наданих послуг, або отриманих доходів внаслідок незаконних готівкових розрахунків;

– наявність значних інфляційних процесів, що нівелює точність прогнозів, оскільки може впливати на рівень та динаміку надходжень до бюджетів з двох боків: шляхом скорочення, або збільшення їх обсягів. Одним з найбільш негативних наслідків цього впливу є знецінення доходів бюджету, через наявний часовий термін між виникненням зобов'язань платників податків та їх погашенням, що в ситуації високого рівня інфляції може призводити до свідомого «відстрочення» платниками виконання податкового обов'язку, або так званого «ефекту Олівера Танзі»;

– нестабільність законодавства держави загалом та неузгодженість правового забезпечення щодо реалізації планування і прогнозування податкових надходжень;

– нормативно-правова та інституційна неузгодженість взаємодії органів державної влади при складанні прогнозів і планів;

– неточність та часте коригування макроекономічних показників, що використовуються при формуванні прогнозів, та даних на основі яких визначаються параметри дохідної та видаткової частин бюджетів різних рівнів на відповідний рік. Відсутність точної прогнозної інформації щодо ймовірного перебігу подій в майбутньому є причиною «ручного» коригування державного впливу;

– наявність кількох сценаріїв розвитку економіки. З одного боку це є перевагою, оскільки дозволяє створити більшу кількість передбачень подальшого розвитку подій в майбутньому, з іншого – недоліком, оскільки вказані сценарії істотно відрізняються між собою;

– непрозорість методів прогнозування податкових доходів для громадського обговорення;

– вимушене використання рудиментарних економетричних прийомів;

– короткий термін прогнозування податкових надходжень;

– слабкий зв'язок фіскального та макроекономічного прогнозування;

– брак нормативно-правового та інформаційного забезпечення;

– нестійкість прогнозів до суб'єктивного втручання, в тому числі політичного.

2.2 Мета та завдання податкового планування та прогнозування

Ефективне державне бюджетно-податкове прогнозування дає можливість:

1) визначити ймовірність виникнення непередбачуваних подій;

2) оцінити ризик настання важкопрогнозованих фінансових ситуацій;

3) проаналізувати розбіжності між цілями платників податків і фіскальними цілями держави;

4) зіставити фіскальний ефект з обсягом видатків бюджету.

На сучасному етапі розвитку державних фінансів важливою потребою є застосування реально діючих методів бюджетно-податкового прогнозування.

До методів бюджетно-податкового прогнозування відносяться наступні:

– інтуїтивні;

– нормативні;

– екстраполяційні;

– прямого розрахунку;

– економічного аналізу;

– балансові.

Для бюджетно-податкового прогнозування узагальнюючим методом є балансовий.

Сутність балансового методу – обов'язкове збалансування доходів і видатків. Конкретне його призначення полягає в передбаченні можливих диспропорцій між доходами й видатками на всіх рівнях податково-бюджетного планування, а також у виборі оптимального варіанту задоволення суспільних потреб.

За допомогою балансового методу встановлюються пропорції в розподілі бюджетних коштів між центральними і місцевими органами державної влади

Процес прогнозування теоретично передує процесу планування, але в реальній ситуації ці два процеси тісно пов'язані і здійснюються одночасно. Тому прогнозування і планування бюджетних надходжень можна розглядати як єдиний процес.

Основними завданнями регіонального бюджетно-податкового прогнозування є оцінка :

1) дохідності регіону;

2) потреб технічного оновлення галузей;

3) спеціалізації регіону;

4) стан оплати праці;

5) ресурсної бази регіону;

6) участь регіону у експортно-імпортних операціях;

7) якість виробничої і соціальної інфраструктур;

8) забезпеченість транспортними магістралями;

9) рівень зайнятості.

Знання потенціалу регіону дає можливість сформувати пільговий режим оподаткування, що є важливим при удосконаленні податкового законодавства.

Основним завданням податкового прогнозування виступає визначення на певний часовий період економічно обґрунтований розмір податкових надходжень у бюджети різних рівнів, а також обсяг податків, які повинен сплатити конкретний суб'єкт оподаткування.

У розрахунку прогнозу надходжень використовуються:

– інформаційні бази даних органів ДФС (податкові декларації та розрахунки, вантажні митні декларації, інші інформаційні масиви);

– інформація органів державної статистики, казначейства, митної служби;

– прогнозні та фактичні макроекономічні показники соціально-економічного розвитку регіону.

У ході розрахунку очікуваних надходжень враховуються показники сплати за відповідні періоди попереднього року, середньомісячні обсяги сплати за минулий та поточний роки, очікувані щомісячні платежі з урахуванням очікуваного погашення податкового боргу, сплата розстрочених сум податкових зобов'язань, очікувані обсяги сплати відшкодованих сум ПДВ, а також зміна впливу окремих чинників, серед яких: зміна структури платників, економічних показників щодо обсягу платежів.

Основою складання планів і прогнозів податкових надходжень є ретельний економетричний аналіз, що враховує специфіку конкретних управлінських питань стратегічного та тактичного планування і прогнозування.

Інтуїтивні методи прогнозування можна поділити на індивідуальні та колективні експертні оцінки.

До методів індивідуальних експертних оцінок відносять:

1) метод інтерв'ю – встановлення прямого контакту інтерв'юера з експертом. Інтерв'юер ставить запитання за заздалегідь розробленою програмою про майбутній розвиток об'єкта;

2) аналітичний метод – полягає в самостійному дослідженні експертом тенденцій розвитку об'єкта під впливом різних факторів. Результат прогнозування оформляється у вигляді доповідної записки;

3) метод побудови сценаріїв – є розширеним аналітичним методом. У цьому випадку експерт вибудовує детальний механізм переходу досліджуваного об'єкта з реальним станом у майбутнє. Результат роботи оформляється у вигляді звіту. Цінність сценарію тим вище, чим вище подібність в оцінках різних експертів.

Перевагами даних методів є:

– максимальна можливість використання творчого потенціалу експертів;

– відсутність психологічного тиску на експертів;

– незначна вартість.

До методів колективних експертних оцінок відносять:

1) метод комісії – полягає в проведенні наради, в ході якої учасники висловлюють різні точки зору.

Недоліками методу є:

– можливість психологічного тиску з боку більш досвідчених експертів і керівництва;

– прагнення учасників до компромісу під час прийняття рішень;

2) метод мозкової атаки – полягає у вільному генеруванні групи ідей щодо майбутнього об’єкта.

Особливості методу:

– відділення в часі етапу розробки ідей від етапу аналізу;

– заборона критики будь-якої запропонованої ідеї;

– заохочення оригінальних ідей, безлічі ідей, комбінації ідей;

– розгляд усіх ідей без винятку.

Переваги методу:

– незначна вартість;

– висока продуктивність;

– здатність розвитку творчості персоналу;

3) метод Дельфі – анкетування групи експертів протягом проведення декількох турів. Після кожного туру оцінки узагальнюються, групуються і отримані результати пропонуються експертам для подальшого розгляду. Думки тих експертів, що істотно відрізняються підлягають розгорнутому обґрунтуванню авторами. Процедуру виконують зазвичай 3 – 4 рази, коли думки експертів починають сходитися. Узагальнена думка розглядають як результат прогнозу.

Особливості методу:

– анонімність;

– дистанційний характер;

4) метод морфологічного аналізу – зводиться до розробки морфологічного ящика у вигляді матриці, яка містить в собі характеристики об’єкта прогнозування. Послідовне з’єднання характеристик одного рівня з характеристиками другого і наступних рівнів дозволяє отримати одне з можливих станів об’єкта в майбутньому. Цей метод вимагає більше роботи по збору інформації.

2.3 Податкове планування доходів бюджету

Відповідно до податкового прогнозу має розроблятися податковий план, у якому буде детально описано певну послідовність дій, спрямованих на виконання податкового прогнозу. Таким чином, податкове планування являє собою процес розробки податкового плану.

Залежно від строків слід розрізняти довгострокове податкове планування, яке здійснюється на період, більший за один рік, та короткострокове (оперативне) податкове планування, яке відбувається до одного року, наприклад, на півріччя, квартал, місць, тиждень. Між періодом, на який розробляється податковий план, та точністю планування існує обернена

залежність: із зменшенням планового періоду точність планування зростає і навпаки.

Розрізняють три види податкового планування:

– державне податкове планування – здійснюється державою;

– корпоративне податкове планування – здійснюється на рівні суб'єктів господарювання, в тому числі групи підприємств;

– індивідуальне податкове планування – здійснюється на рівні фізичних осіб.

Найбільшу частку у податкових надходженнях становлять: податок на додану вартість, податок з доходів фізичних осіб, податок на прибуток підприємств, акцизний податок та ввізне мито. Кожен із зазначених видів податків має свої ідентифіковані чинники, що впливають на обсяги податкових надходжень:

ПДВ:

– обсяг продукції промисловості;

– обсяг роздрібного товарообороту ;

– обсяг реалізації послуг населенню;

– обсяги імпорту та експорту;

– рівень інфляції;

– коефіцієнт матеріалоємності видатків.

ПДФО:

– витрати на оплату праці;

– рівень легалізації виплати заробітної плати;

– рівень мінімальної заробітної плати;

– рівень прожиткового мінімуму на одну працездатну особу;

Податок на прибуток:

– обсяг продукції промисловості;

– індекс цін виробників;

– рівень інфляції.

Акцизний податок:

– платоспроможність населення;

– обсяги імпорту та експорту;

– обсяги виробництва підакцизних товарів.

Ввізне мито:

– обсяги імпорту товарів;

– темпи зростання виробництва в окремих галузях економіки;

– рівень інфляції;

– курс гривні до долара США та євро.

Основними елементами планування доходів бюджету є база оподаткування та ставка податку. Від рівня обґрунтованості планових сум податкових надходжень залежить рівень визначеності вказаних двох елементів.

Реальний прогнозний показник податкових надходжень перебуває в прямій залежності від ефективності оцінки реальних обставин розвитку тенденцій в економічній та соціальній сфері, ефективності реалізації податкового законодавства держави, методів, форм та способів організації

податкового планування та прогнозування, рівня демократії, податкової культури та податкової доктрини держави.

Для підтримки стабільної економіки необхідна ефективна система оподаткування, націлена, з одного боку, на покриття державних видатків,а з іншого – на стимулювання ділової активності суб'єктів господарювання. Дана мета входить до системи державного податкового менеджменту, основними завданнями якого є побудова раціональної податкової системи та вдосконалення податкового планування в інтересах держави та підприємства.

До найгостріших проблем в оподаткуванні слід віднести значні масштаби ухилення від сплати податків, які здійснюються шляхом штучного банкрутства; фальсифікації документів, наданих підприємствами на відшкодування ПДВ; створення фіктивних підприємницьких осіб; наявність значного надлишку капіталу в розпорядженні тіньового бізнесу, що дає йому можливість здійснювати маневрування коштами незалежно від податкових заходів; розширення практики приховування доходів від оподаткування тощо.

В Україні, формування моделей прогнозування податкових надходжень складається з наступних частин:

– макроекономічної (кінцевим продуктом є програма та прогнозування економічного та соціального розвитку), де відповідальним за складання визначено Міністерство економічного розвитку і торгівлі;

– бюджетної, де кінцевим продуктом є прогнозування виконання дохідної і видаткової частини бюджету, відповідальним за складання є Міністерство фінансів України;

– податкової – з означенням плану і прогнозування податкових надходжень, відповідальним за складання є Державна фіскальна служба України;

Макроекономічне планування є механізмом здійснення державного регулювання, що втілюється в цілеспрямованій діяльності з метою забезпечення динамічного розвитку економіки, окреслення його базових параметрів в майбутньому періоді і створенню системи заходів з метою його досягнення з мінімальними витратами економічних, політичних та суспільних ресурсів.

Макроекономічне планування і прогнозування обумовлюється розробкою та обґрунтуванням планових показників, які визначають параметри розвитку економіки, рівень виконання взаємних зобов'язань учасників економічних відносин. Макроекономічні показники враховуються при прогнозуванні надходжень до Державного бюджету та місцевих бюджетів, на основі яких встановлюються показники дохідної та видаткової частини бюджету на наступний рік.

За терміном прогнозування в розвинених країнах світу використовуються наступні строки реалізації податкових планів і прогнозів:

1) короткострокове прогнозування, що визначає термін реалізації до одного року (включно). Як правило, прогнози з таким типом реалізації розробляються для внутрішнього управлінського використання і є широко доступними зовнішнім аналітичним і громадським спостерігачам.

Головною метою формування цих оперативних прогнозів є допомога уряду у виявленні ознак відхилення фактичної динаміки податкових надходжень від тенденцій, закладених в річний і середньостроковий прогноз. Специфіка використання планів і прогнозів даного типу в країнах з розвиненою економікою є спільною з методикою, що використовується в країнах з трансформаційною економікою, проте спостерігаються ряд відмінностей, зокрема:

– підходи до розробки операційних показників. У країнах з трансформаційною економікою процес складання помісячного розпису очікуваних доходів не в повній мірі формалізований та технічно підкріплений, а наповнення плану часто змінюється впродовж року, що зумовлюється прагненням представити показники виконання бюджету в політично вигідному світлі;

– ступінь відкритості операційних прогнозів. У країнах з трансформаційною економікою інформація щодо щомісячних сум надходжень та витрат не підлягає відкритому аналізу;

– характер аналізу, що використовуються в оперативних прогнозах. У країнах з трансформаційною економікою оперативні прогнози використовуються переважно для простого порівняння рівня фактичного відставання або перевищення плану надходжень. Проте, у високорозвинених країнах світу основною метою аналізу є аналіз змін в тенденціях розвитку та внесення своєчасних корегувань до моделі з більш тривалим терміном планування та прогнозування податкових надходжень;

2) середньострокове прогнозування охоплює період від 2 до 5 років, і виступає основною складовою бюджетного планування в країнах з розвиненою економікою, на відміну від країн, де мають місце трансформаційні перетворення. Дані саме середньострокових прогнозів зазвичай використовуються в переговорах щодо міжнародних зобов'язань будь-якої країни (зокрема, щодо фіскальних зобов'язань країн – учасниць ЄС), та є предметом оцінки багатьох альтернативних організацій – як урядових, так і громадських, міжнародних та науково-дослідних, ін.

3) довгострокове прогнозування здійснюється на період більше 5 років, та як правило, спрямоване на аналіз стратегічних політичних проблем і розробку довгострокових системних реформ. Зокрема, прогнози довгострокового характеру необхідні для аналізу стійкості державного бюджету щодо змін в демографічній структурі суспільства, і варіантів зміни системи соціального захисту населення.

Особливість довгострокових прогнозів полягає в тому, що вони зазвичай моделюються в поєднані з іншими показниками (показниками соціальних виплат), з метою розробки відповідних реформ. Крім того, ці прогнози достатньо уразливі, оскільки змушені спиратися на більшу кількість припущень і невідомих факторів.

Отримання реального прогнозного показника податкових надходжень перебуває в прямій залежності від ефективності оцінки реальних обставин розвитку, їх тенденцій в економічній та соціальній сфері, ефективності

реалізації податкового законодавства держави, методів, форм та способів організації податкового планування та прогнозування, рівня демократії, податкової культури та податкової доктрини держави.

Податкове планування є найвищою формою реалізації податкової політики підприємства, оскільки процес його здійснення передбачає використання спеціальних методів, які дають змогу оптимізувала податкові платежі законними способами. Податкове планування, так само як і бюджетування податків, ґрунтується на використанні показників бюджетів підприємства, однак ці форми реалізації податкової політики розрізняються своєю спрямованістю.

Контрольні питання для перевірки знань за темою

1. У чому сутність мінімізації податків?
2. Які існують шляхи оптимізації системи оподаткування?
3. Які є підходи до управління податками на підприємстві?
4. У чому сутність принципів податкового планування?
5. Які є підходи до визначення податкового навантаження?
6. У чому сутність ефективних ставок оподаткування?
7. Які фактори впливають на якість податкового прогнозування?
8. Яким чином в податковій роботі застосовують багатомірні методи статистичного аналізу?
9. Яким чином в податковій роботі застосовують кореляційно-регресійний аналіз?
10. Яким чином в податковій роботі застосовують економіко-математичні методи?

Тестові завдання

1. Часто формування компаній в офшорних зонах асоціюють із:
а) відмиванням брудних грошей;
б) невисокими доходами;
в) благодійністю.

2. Основним завданням податкового прогнозування і планування є:
а) практичне втілення розроблених у процесі реалізації функції планування заходів щодо організації й функціонування податкової системи держави;
б) розробка законодавчих нормативних актів, які регламентують порядок організації й функціонування податкової системи держави на основі обраної податкової політики держави;
в) забезпечення якісних та кількісних параметрів бюджетних завдань і перспективних програм соціально-економічного розвитку країни, виходячи із розробленої і прийнятої у законодавчому порядку соціально-економічної доктрини.

3. Податковий механізм – це:

а) правове та організаційне забезпечення створення та функціонування податкової системи держави;

б) система форм та методів управління податковою системою з метою реалізації податкової політики;

в) сукупність прийомів та методів реалізації податкової політики.

4. Функція планування податкової системи – це:

а) комплекс заходів, спрямованих на перевірку ефективності функціонування чинної податкової системи держави з метою внесення до неї необхідних коригувань;

б) коригування чинної податкової системи з метою підвищення її ефективності;

в) розробка законодавчих нормативних актів, що регламентують порядок організації й функціонування податкової системи держави на основі обраної податкової політики держави.

5. Динаміка податкового коефіцієнта в Україні протягом 2008-2018 рр. засвідчує помірну тенденцію до:

а) його зростання;

б) його зменшення;

в) залишається без змін.

6. Відповідно до ступеня формалізації, методи податкового прогнозування можна поділити на:

а) матричні;

б) розрахункові;

в) інтуїтивні.

7. Результати групування країн ОЕСР засвідчили, що у більшості з них значення податкового коефіцієнту знаходиться в межах 25-30 %. При цьому найбільше значення податкового коефіцієнту спостерігалось в:

а) Фінляндії;

б) Швеції;

в) Південній Кореї.

8. Найбільш традиційним показником, що дозволяє оцінити рівень податкового навантаження в країні є:

а) податковий коефіцієнт;

б) частка чистих податків у ВВП;

в) рівень податків у розрахунку на одного зайнятого та на душу населення.

9. Найменше значення податкового коефіцієнту спостерігалось в:

а) Японії;

б) Швеції;
в) Південній Кореї.

10. На податкові надходження припадає понад _____ формування доходної частини державного бюджету:
а) 50%;
б) 100%;
в) 70%.

Література:*[3,9,14,21,22,23,30]*

ТЕМА 3. МІЖНАРОДНЕ ПОДАТКОВЕ ПЛАНУВАННЯ

Мета: вивчення особливостей міжнародного податкового планування.

Ключові слова: міжнародне податкове планування, податкове право, офшорні зони, вільні економічні зони, податкова гавань, податкове навантаження, податкова юрисдикція, податковий доміциль, принцип резиденства.

План

3.1 Основи організації міжнародного податкового планування
3.2 Практичні аспекти міжнародного податкового планування
3.3 Податкове планування і податкове право
3.4 Індивідуальне і корпоративне міжнародне податкове планування

3.1 Основи організації міжнародного податкового планування

Міжнародне податкове планування – це зниження глобального податкового тягаря фізичних і юридичних осіб, яке допускається законодавством з метою максимізації їх сукупних доходів, одержаних у всіх юрисдикціях ведення зовнішньоекономічної діяльності.

Основним механізмом, який сприяє досягненню мети міжнародного податкового планування, є створення гнучкої внутріфірмової структури, у рамках якої проводяться наступні операції по мінімізації податків:

– перерозподіл (диверсифікація) прибутку – розміщення глобального прибутку ТНК по країнах з переважно низьким рівнем оподаткування;

– заниження прибутку – віднесення частини витрат, платежів у вигляді процентів, дивідендів, роялті на фінансові результати внутріфірмових – резидентів податкових гаваней;

– створення прибутку – фактичне перенесення всіх операцій у податкові гавані без зв'язку з активністю у сфері оподаткування у юрисдикціях з високим рівнем податкового тягаря.

Перші два види операцій отримали розповсюдження у внутріфірмовому міжнародному податковому плануванні, третій вид операцій використовується не досить часто.

Податкове планування у своїх активних формах передбачає врахування платником податків умов сприятливих податкових режимів і, таким чином, у багатьох випадках є необхідною зміна форми або навіть і змісту його діяльності. Такі зміни повинні, у першу чергу, торкатись тих ознак, на які орієнтується податкове законодавство при визначенні податкових зобов'язань громадян і підприємств.

Найбільш відповідальним рішенням у податковому плануванні є заміна податкової юрисдикції однієї країни на іншу. Для підприємства це найчастіше означає закриття фірми в одній країні і відкриття нової фірми в іншій країні.

Виробничі особливості також накладають обмеження на мобільність тих чи інших видів діяльності: неможливо, наприклад, «перенести» в іншу країну шахту, будівельний об'єкт, нафтову свердловину. Але очевидно, що можна закінчити або зупинити таку діяльність в одній країні і почати аналогічну в іншій.

Для виробництв, які менше прив'язані до конкретної території, переміщення між країнами можливе більш легкими способами: переводом виробничих потужностей, місця падання послуг, транспортних засобів тощо в іншу країну. І що простіше таке переміщення відбувається з капіталами: достатньо мати мережу компаній і рахунків в банках різних країн, щоб переводити гроші і передавати титули власності (на акції, облігації) за дуже короткий проміжок часу. Але, з іншої сторони, витрати на утриманця такої мережі можуть сягати значних розмірів.

Перехід в іншу податкову юрисдикцію може бути здійснений у порядку злиття або поглинання фірми іншої країни. Сама процедура злиття і поглинання є складною, потребує висококваліфікованого опрацювання багатьох юридичних і фінансових питань, а деколи і спеціального дозволу влади. Разом з тим, при правильному її проведенні можливим буде не тільки переведення бізнесу у більш сприятливий податковий режим, але швидке зниження податкових зобов'язань внаслідок консолідації балансів фірм, які зливаються.

Перехід на більш вигідну податкову юрисдикцію можливий і всередині країни (наприклад, у регіони із зниженими ставками місцевих податків, у зони вільної торгівлі). Що стосується визначення оподатковуваного доходу, то необхідно відмітити наступне. Зазвичай, податковими правилами виділяють такі види доходів:

а) доходи від комерційної діяльності;

б) доходи від капіталу (інвестованого);

в) доходи від праці за власний рахунок (вільні професії);

г) інші доходи (доходи від лотерей тощо).

З позиції податкового планування необхідно враховувати, що від вибору методу амортизації в значній мірі залежать і кінцеві результати діяльності компанії, які відображаються в балансі і є основою для нарахування корпоративного податку. Тому завжди є можливість збільшення або зменшення оподаткованого доходу шляхом перерозподілу амортизаційних відрахувань з метою вибору найбільш сприятливого податкового режиму у рамках періодів тривалістю у декілька років.

Застосування дозволених податковими органами прискореної амортизації дозволяє компаніям відшкодовувати свої затрати ще задовго до кінця служби активів і, таким чином, фактично під виглядом амортизації ховати значну суму прибутку. Платники податків можуть застосовувати методи прискореної амортизації, але тільки в межах лімітів і норм, встановлених податковими органами. Прискорена амортизація, по суті, є не обов'язковим методом (на відміну від пропорційної амортизації), а пільгою, яка надається платнику податків за його бажанням і вибором.

У багатьох країнах у якості тимчасової міри, спрямованої на

стимулювання нових капіталовкладень і на пожвавлення економічної діяльності, часто застосовують додаткові амортизаційні пільги. Наприклад, у Великобританії, починаючи з березня 1972 року дозволялось списувати на витрати у першому році 100% вартості придбаних машин і устаткування і до 40 – 50% вартості побудованих промислових споруд. На практиці це означало, що якщо фірма витратила всі отримані за цей період прибутки на нові капіталовкладення, то вона фактично повністю звільнялась від сплати корпоративного податку. Такі пільги відомі під назвою «початкові інвестиційні знижки» і застосовуються як постійно, так і періодично (з метою стимулювання виходу з кризи, в період застою тощо).

В останні роки у зв'язку з зростанням цін і інфляції у західних країнах амортизаційні знижки дещо втратили своє значення як джерело фінансування. Тому багато країн, крім надання податкових знижок, все більший акцент роблять на надання прямої фінансової підтримки приватному бізнесу (наприклад, шляхом звільнення від оподаткування прибутку).

Знецінення амортизаційних пільг призвело також до розповсюдження лізингу (оренда машин і устаткування). За допомогою лізингу компанії отримали можливість списувати на витрати великі суми платежів за оренду необхідної техніки (що, в принципі, неможливо у межах суворо лімітованих розмірів амортизаційних відрахувань) і зменшувати прибуток, який підлягає оподаткуванню. Крім амортизаційних відрахувань, у витрати дозволяється включати ще вирахування на створення цілого ряду резервів і фондів (всього до 15-20 таких вирахувань). Крім вище перерахованих відрахувань, податкові пільги включають також податкові кредити, відстрочки і повне звільнення від сплати податків.

Податкові кредити надаються на наступному етапі порядку обрахування податку, коли оподатковуваний дохід вже визначений, і на його основі розрахований розмір податку. Кредит, по суті, є також вирахуванням, але вже не з оподатковуваного доходу, а безпосередньо з суми нарахованого податку.

Найбільш відомими є наступні види податкових кредитів:

– податковий кредит для податків, сплачених за кордоном – у відповідності з цією пільгою платник податків може вираховувати із загальної суми своїх податкових зобов'язань податки, сплачені ним за кордоном;

– інвестиційний податковий кредит дозволяє за рахунок зниження суми податку фінансувати деяку частину нових інвестицій компанії;

– податковий кредит для стимулювання зайнятості тощо.

У США нараховується до 20 видів таких податкових пільг, у Франції і Німеччині – до 10 – 15.

Наступним видом пільг є відстрочки сплати податків. Деякі з них мають визначений максимальний термін – до 3 – 5 років (наприклад, відрахування частини прибутку у резервний фонд на нові інвестиції), інші мають невизначену тривалість – аж до настання певної події або умови. Наприклад, у США для компаній, які спеціалізуються на експортних операціях, встановлена відстрочка в обкладанні їх податком до моменту розподілу прибутку між акціонерами, у Великобританії деякі доходи громадян, отримані за кордоном,

не обкладаються податком аж до моменту переводу цих сум у Великобританію тощо. Важливість цього виду пільг полягає у тому, що при сучасному рівні відсоткових ставок відстрочка у сплаті податку на 5 – 7 років рівнозначна для платника податків повному звільненню від сплати податку. Ще одним видом пільг є повне звільнення доходу від сплати податків. Ця пільга застосовується нечасто. Найбільш відомою є звільнення від оподаткування відсотків, які виплачуються по позиках місцевих органів влади (у США).

Крім вищеперерахованих, є ще цілий ряд стандартних податкових прийомів, які широко використовуються у корпоративному або особистому податковому плануванні. Серед них можна виділити обмін податковими пільгами, боргами, передача майна у закордонний траст, використання переваг міжнародних податкових угод і багато інших. Найбільшу ефективність забезпечує послідовне і погоджене застосування декількох прийомів і методів, які можуть бути розроблені конкретно для кожного платника податків.

Форумом фінансової стабільності розвинутих країн, що був створений колишнім президентом «Бундесбанку», визначено рейтинг офшорних зон за ступенем їхньої надійності:

1. Перша група	Швейцарія, Люксембург, Дублін, Гонконг, Сінгапур, острови Гернсі, Мен і Джерсі
2. Друга група	Андорра, Монако, Мальта, Бахрейн, Барбадос, Гібралтар, Бермуди, Макао, Лабуан
3. Третя група	Кіпр, Ліван, Ліхтенштейн, Панаму, Антигуа, Ангілья, Аруба, Беліз, Багамські острови, Кайманові, Британські та Віргінські острови, острів Кука.

Процес міжнародного податкового планування можна поділити на чотири стадії:

1. Вирішення питання про найбільш вигідне з позиції оподаткування місце перебування самої компанії, її керівних органів, основних виробничих та комерційних підрозділів.

2. Включає питання вибору юридичної форми та структури компанії з урахуванням характеру та мети її діяльності.

3. Відноситься до поточного податкового планування і включає в себе питання правильного та повного використання податкових пільг.

4. Включає вирішення питання, про найбільш раціональне з точки зору оподаткування розміщення отриманих прибутків, а також вибір шляхів та методів їх витрачання.

Основні завдання при проведенні міжнародного податкового планування:

– на першій стадії є вибір країни для базування компанії, виходячи з визначальної для неї сфери діяльності, наприклад: міжнародні банки найвигідніше базувати у Люксембурзі та Багамських островах, холдингові компанії у Нідерландах, а посередницькі торгівельні компанії у Швейцарії;

– на другому етапі необхідно вирішити: чи буде це одна корпорація з відділеннями у різних країнах, чи буде кілька довірчих компаній із холдингом у країні, яка є зручною для управління всією мережею;

– на третьому етапі необхідно детально вивчити податкову практику у даній країні;

– на четвертій стадії правильне розміщення отриманих прибутків може забезпечити додаткові податкові пільги або повернення частини сплачених податків.

3.2 Практичні аспекти міжнародного податкового планування

На сьогоднішній день оптимізація оподаткування цікава, перш за все, крупному й середньому бізнесу. Такі компанії набувають міжнародних корпоративних форм, формують холдинги. Саме у таких ситуаціях особливе значення матиме міжнародне податкове планування в рамках компаній і холдингів, яке по суті своїй засноване на відмінностях у системі оподаткування тих країн, де засновані компанії холдингу з урахуванням спеціальних угод, які існують між такими державами.

Податкові ставки на доходи компаній, дивіденди, роялті та ін. в багатьох державах досить високі. Часто компаніям доводиться перераховувати до державного і (або) муніципального бюджету крупні суми. Як наслідок, компанії, зокрема крупні корпорації й холдинги, намагаються всіма можливими способами зменшити податковий тягар. На жаль, не завжди законними способами, іноді навіть шляхом ухиляння від сплати податків. Але існують цілком легальні способи зменшення податкового тягаря. Інколи, розробивши оптимальну структуру корпоративної взаємодії головної компанії і її дочірніх підприємств, структуру розподілу майнових і немайнових прав на різні види власності всередині холдингової компанії, можна значно понизити загальну суму податкових платежів холдингу в цілому. Податкова економія буде в таких випадках значною.

При формуванні міжнародної бізнес-структури, зокрема при побудові структури холдингу, необхідно враховувати особливості податкового законодавства тих юрисдикцій, у рамках яких реєструватимуться компанії холдингу. Інакше податковий тягар може бути невиправдано високим.

Податкове законодавство різних юрисдикцій відрізняється суттєво, причому не тільки податковими ставками, але й принципами стягування податків.

Плануючи створення з тією чи іншою метою, наприклад, міжнародну холдингову компанію, необхідно враховувати наявність або відсутність в юрисдикціях податку на приріст капіталу, розмір ставок податків у джерела виплати на дивіденди, роялті, податкові пільги, вимоги до розміру сплаченого статутного капіталу та ін. Крім того, слід враховувати положення міждержавних угод про уникнення подвійного оподаткування й способи вирішення інших податкових питань.

Проаналізувавши податкові вигоди різних юрисдикцій, необхідно (залежно від функціонального призначення кожної компанії) зробити

правильний вибір організаційно-правової форми компанії, країни реєстрації. Ефективна корпоративна структура припускає реєстрацію визначеної кількості компаній тільки певного виду, кожна з яких призначена для виконання конкретних функцій у найсприятливіших юрисдикціях. Крім того, для забезпечення ефективної роботи й захисту активів і фінансового планування необхідно чітко вибудовувати відносини управління і взаємодії між компаніями холдингу.

Структура володіння активами визначає податкові особливості діяльності холдингу. Від того, які саме компанії в холдингу володіють активами, залежатимуть остаточні суми податків, які сплачуються холдингом. Від цього залежать також безпека активів і своєчасний захист майна холдингу. Часто розподіл активів між компаніями холдингу здійснюється без урахування особливостей податкової системи юрисдикцій, де такі компанії зареєстровані або ведуть діяльність. Це призводить до невиправданого збільшення податкового навантаження компанії (холдингу в цілому). Податкової економії можна досягти тільки шляхом ретельного аналізу податкового й супутнього законодавства юрисдикцій і найвигіднішим розподілом активів. Слід враховувати й податкові угоди між країнами, де зареєстровані компанії холдингу.

Аналогічною є ситуація з розподілом прав на об'єкти інтелектуальної власності (ІВ), які доцільно переміщати в рамках холдингу в ті юрисдикції, де отримання роялті за ліцензійними угодами обкладається найменшими податковими ставками. Значну економію по податках можна отримати при переміщенні об'єктів інтелектуальної власності до юрисдикцій з низькими податками (з урахуванням положень міждержавних угод про уникнення подвійного оподаткування).

Побудова ефективних фінансових потоків у холдингових компаніях припускає визначення оптимальних видів формування статутних капіталів і перерозподіл прибутків.

Це має визначатися з урахуванням ставок податку на прибуток компаній, на отримувані й виплачувані дивіденди, відсотки й роялті. Законодавство юрисдикцій передбачає різне оподаткування за різними видами операцій. Отже за операціями, які здійснюються чи всередині холдингу, чи із зовнішніми контрагентами, необхідно ретельно вибирати договірні форми.

Помилки при побудові міжнародного бізнесу сьогодні не є винятком. Прагнучи якнайшвидше отримати найбільші прибутки при одночасному зменшенні витрат по сплаті податків, міжнародні корпоративні структури формуються деколи дуже поспішно, що неминуче спричиняє згадані помилки, які можуть перетворити податкові виплати й витрати на обслуговування холдингової компанії не на податкову економію, а на значну передплату. Крім того, дії, спрямовані на ухиляння від сплати податків із порушенням законодавства, можуть призвести й до небажаних санкцій державних органів.

Помилок можна уникнути, залучаючи до розробки оптимальної податкової схеми фахівців, які мають солідний досвід реалізації подібних проектів. Це дозволить значно скоротиш час для втілення в життя податкової

схеми й забезпечить упевненість в її ефективності.

3.3 Податкове планування і податкове право

Податкове право у країнах ринкової економіки базується на певних традиціях і нормах, які визначають порядок взаємовідносин між податковими органами і платниками податків. Не всі з цих правил прийняті або навіть відомі в Україні, але оскільки без них неможливим є цивілізоване виконання такої важливої суспільної функції як оподаткування, то доцільним буде їх поступове впровадження і в Україні.

Основні принципи і правила:

– першій принцип. Справляння податків як примусове і безповоротне вилучення державою частики майна чи доходу громадянина, в принципі, не вписується у загальні правові норми, які визначають майнові і громадянські відносини у західному суспільстві. Це протистояння оподаткування у загальній системі права проявляється, зокрема, у прийнятій в податковому праві презумпції вини. Якщо право у всіх інших сферах забороняє громадянину свідчити проти себе і своїх близьких та забороняє засудження або винесення покарання без доказу вини, то податкові закони, навпаки, виходять з того, що платник податків зобов'язаний сам збирати і повідомляти податкові дані про себе; і якщо він цього не робить або робить не у повній відповідності зі встановленими правилами, то вій визнається винуватим у податкових правопорушеннях і несе відповідне покарання.

Таким чином, у податкових справах платник податків повинен бути готовий до того, що йому прийдеться доводити свою податкову невинність. Крім того, податкові пільги або звільнення від оподаткування, передбачені законом для тих чи інших груп платників податків, не надаються автоматично. Платник податків повинен довести і обґрунтувати податковим органам свої права на ці пільги, інакше він їх просто не отримає. Таким чином, кожен платник. Податків який бажає, щоб його оподатковували по закону, тобто із врахуванням всіх можливих пільг; об'єктивно змушений вступати у сферу податкового планування.

– другим принципом, який визначає стосунки платника податків з податковим органом, є тлумачення всіх спірних питань у податкових законах завжди на користь платника податків.

Податкові органи ні при яких обставинах не можуть виходити за межі вторгнення в особисті та майнові права громадян, які встановлені законодавством. На практиці це часто призводить до таких ситуацій, що коли якесь положення податкового закону не може бути ефективно виконано без втручання у справи громадян, і право і а таке втручання прямо не передбачене у тексті закону, то вказане положення закону практично втрачає силу (оскільки не може бути виконано без добровільної участі платника податків). У цьому випадку є тільки один вихід – зміна законодавства. Цей другий принцип є достатньо серйозною противагою першому принципу: якщо всі законодавці також є і платниками податків і якщо першими вони є тільки тимчасово, а останніми – завжди, то до визначення меж повноважень податкових органів у

парламентах відносяться особливо уважно.

– третім принципом є правило факту (події), який відбувся. У всіх випадках (за поодинокими виключеннями) податкові зобов'язання для платника податків виникають тільки у результаті здійсненої угоди, отриманого у власність майна, реалізованого (тобто привласненого у тій чи іншій законній формі) доходу і т. д., але не у результаті висловлених ним самим намірів або обіцянок. У багатьох ситуаціях це правило має дуже важливе значення і може ефективно використовуватись для захисту інтересів платника податків.

– у відповідності з четвертим принципом на податкові органи покладається обов'язок повного інформування платника податків про його права і обов'язки, які при цьому виникають, причому таким чином, щоб ця інформація була доступна і зрозуміла для всіх платників податків. При цьому податкові органи не мають права брати будь-яку плату за що інформацію (дана вимога розповсюджується і на надання всіх необхідних бланків і форм).

У розвинутих країнах цей принцип настільки дотримується, платник звільняється від будь-яких штрафів і санкцій за невиконання ним податкових законів, якщо він доведе, що відповідна інформація не була доведена податковими органами або була доведена не у належній формі (наприклад у формі, яка допускає її двояке тлумачення).

– п’ятий принцип відноситься виключно до сфери податків з доходів. Цей принцип передбачає, що обкладанню податком підлягають тільки «чисті доходи» платників податків. Будь-який платник мас право, яке підтверджене законом, вирахувати з отриманих ним грошових коштів чи майна ви грати, які понесені ним у зв'язку з цими придбаннями. Цей принцип широко використовується у податковому плануванні і досить часто достатньо довести, що отримані платником податків кошти чи майно не є для нього «чистим доходом» (тобто не призводять до збільшення суми його майна), щоб звільнитись від відповідних податкових зобов'язань.

Міжнародне податкове планування дозволяє робити все абсолютно законно і легально планувати своє податкове навантаження.

На сучасному етапі економічного розвитку при застосуванні підходів до міжнародного податкового планування керівництву підприємств необхідно визначати правильне структурування бізнесу. Наприклад, не можна допускати «перевантаження» компаній. За своїми функціями одна і та ж компанія не може виконувати операційну функцію (нести ризики) і функцію володіння (зберігати активи). Тому потрібно побудувати правильну структуру, тобто створювати міжнародний холдинг.

3.4 Індивідуальне і корпоративне міжнародне податкове планування

Для успішного економічного розвитку країни прагнуть зменшити тіньовий сектор економіки. В сучасних умовах ефективною альтернативою ухиленню від сплати податків виступає міжнародне податкове планування, яке залежно від суб'єктного складу розподіляється на корпоративне та індивідуальне.

Суб'єктом корпоративного міжнародного податкового планування є корпорація, суб'єктом індивідуального міжнародного податкового планування – всі види некорпоративної форми організації бізнесу.

Індивідуальне підприємство на відміну від індивідуального підприємця є юридичною особою, реєструється і вноситься до комерційного реєстру компаній, має власний капітал і назву. У податкових цілях доходи цих підприємств ототожнюються з доходами одноосібного власника фірми й обкладаються індивідуальним прибутковим податком у складі сукупних доходів власника компанії. Таким чином, з метою оподаткування одержуваних доходів індивідуальні підприємства прирівнюються до фізичних осіб і ототожнюються в податкових цілях зі своїми власниками.

Товариства відрізняються в країнах континентальної правової моделі і в державах англосаксонського права. Товариства, створені в країнах загального (англосаксонського права), не є юридичними особами й не мають самостійної правоздатності. Створюються товариства для здійснення спільного бізнесу (нагадують договір про спільну діяльність) і можуть не реєструватися. У країнах континентальної правової системи товариства є юридичною особою й підлягають реєстрації.

Товариства як і індивідуальні підприємства не створюють окремої оподатковуваної одиниці бізнесу. Доходи товариства ототожнюються з погляду оподаткування з доходами партнерів і обкладають відповідними прибутковими податками в складі сукупного доходу партерів.

Існує дві основні форми товариств: (загальне) повне товариство й товариство з обмеженою відповідальністю.

Повне товариство – асоціація двох або більше фізичних осіб з необмеженою відповідальністю перед особою своїх кредиторів.

Обмежене товариство відрізняється від повного товариства тим, що принаймні один з партнерів повністю відповідає за борги і зобов'язання компанії, у той час як відповідальність іншого партнера (партнерів) обмежується сумою паю в компанії.

Корпорація – одна з форм організації бізнесу, що створюється для здійснення комерційної діяльності, одержання й розподілу прибутку серед своїх інвесторів.

У разі організації корпорації створюється окрема юридична особа, відособлена структурна одиниця бізнесу із власним балансом. За американським правом корпорація включає асоціації, акціонерні товариства і страхові компанії. Корпорація може бути зареєстрована (інкорпорована) відповідно до чинного у країні її реєстрації законодавства. Тільки корпорація є платником податку на прибуток і представляє окрему одиницю оподаткування.

Законодавства деяких країн передбачають створення малих корпорацій, які є юридичними особами, однак сплачують індивідуальний прибутковий податок, як партнери.

Гібридними формами підприємництва є обмежена партнерська корпорація, яка поєднує характеристики корпорації та обмеженого партнерства, та компанія з обмеженою відповідальністю асоціація, що поєднує двох або

більше фізичних осіб або компаній – юридичних осіб із власним найменуванням і фіксованим капіталом. З погляду оподаткування ці форми підприємництва також є платниками індивідуального прибуткового податку.

Основу міжнародного податкового планування становлять заходи, які полягають в ефективному використанні інструментарію щодо зниження негативного впливу відмінностей принципів міжнародного оподаткування.

Так, щодо прямого оподаткування в міжнародному праві застосовують два принципу: принцип резиденства й територіальності.

Принцип резидентства передбачає, що кінцеву податкову відповідальність фізичної/юридичної особи несуть за місцем перебування його податкового доміцилю.

Податковий доміциль – це сукупність певних ознак, необхідних для визнання фізичної/юридичної особи платником податків.

Серед таких ознак для юридичних осіб виділяють: місцезнаходження органа управління фірмою, місце реєстрації (інкорпорації); наявність в юрисдикції нерухомості, наприклад, службового будинку на правах власності або законного володіння, яким користуються на постійній основі тощо.

Для фізичних осіб щодо ознак доміцилю до уваги беруть: наявність житла в юрисдикції; місцезнаходження центру життєвих інтересів; час перебування в певній юрисдикції (звичайно не більше 183 днів).

За наявності ознак податкового доміцилю особа вважається резидентом певної юрисдикції, а за їх відсутності – нерезидентом.

Проте в деяких країнах є виключення, наприклад, у США особа, яка має американське громадянство незалежно від ознак доміцилю вважається резидентом США для цілей оподаткування. Відповідно до принципу резиденства всі доходи суб'єкта господарювання, отримані у всіх юрисдикціях проведення комерційних операцій, обкладаються прибутковими податками в країні, у якій фізична/юридична особа є резидентом.

У відповідності до принципу резиденства аналогічно резидентам обкладають і доходи постійних представництв, розташованих в цій юрисдикції.

На практиці країни використовують у своєму оподаткуванні обидва принципи, наприклад, Україна застосовує обидва принципи щодо оподаткування податком на прибуток та податком з доходів фізичних осіб.

Щодо непрямого оподаткування застосовують принципи місця призначення й країни походження.

Принцип місця призначення передбачає, що ПДВ стягується з усіх товарів і послуг, які були завезені в певну юрисдикцію для кінцевого споживання незалежно від того, де ці продукти були вироблені. Відповідно до цього принципу ПДВ обкладається імпорт і не обкладається експорт, що застосовується, зокрема, в Україні.

Принцип країни походження передбачає, що ПДВ стягується з усіх товарів і послуг, вироблених у певній країні незалежно від кінцевого місця споживання цих продуктів. При застосуванні цього принципу обкладається експорт і не обкладається імпорт.

Оскільки міжнародне оподаткування базується на різних принципах, в деяких випадках спостерігається подвійне оподаткування, яке регулюється спеціальними нормами, що використовуються в міжнародному податковому плануванні.

Зокрема, одним із механізмів регулювання подвійною оподаткування є система податкових кредитів і заліків.

Система податкових кредитів надає право віднімати суму податків, сплачених за кордоном, від суми податкових зобов'язань. При застосуванні податкового кредиту обмеження, яке полягає в тому, що податковий кредит надається на суму сплачених за кордоном податків тільки в межах суми податку, який стягується в країні особи-резидента. Якщо податкові ставки за кордоном вищі, то переплата податків не компенсується і платник податків зазнає фінансових втрат.

Контрольні питання для перевірки знань за темою

1. Які особливості міжнародного корпоративного податкове планування?
2. Які є методи уникнення міжнародного подвійного оподаткування?
3. У чому сутність принципів міжнародного податкового планування?
4. Яке місце займає міжнародне податкове планування в системі управління підприємством?
5. Які підходи використовують до міжнародного корпоративного податкового планування?
6. Які особливості побудови податкових системи країн ЄС?
7. Яка структура оподаткування у розвинутих країнах світу?
8. Які пріоритетні напрямки розвитку податкової політики у країнах ЄС?
9. У чому сутність уніфікації податкового законодавства членів ЄС?

Тестові завдання

1. Прогнозування обсягу надходжень якого податку базується на прогнозних обсягах виробництва, реалізації та імпорту підакцизних товарів, а також обмінному курсі гривні до долара США:

а) акцизного податку;

б) ПДВ;

в) податку на прибуток.

2. Необхідно враховувати вплив таких чинників на надходження податку з доходів фізичних осіб:

а) наявність заборгованості із заробітної плати і тенденцію до її зменшення (збільшення);

б) тенденції підприємств до інвестування або накопичення капіталу;

в) заниження місцевою владою обсягу очікуваних доходів місцевих

бюджетів.

3. Резервами щодо надходжень податку на доходи фізичних осіб є:

а) збільшення надходжень за рахунок законодавчих змін щодо зайнятості населення;

б) боротьба з тінізацією доходів громадян;

в) зменшення податкового боргу з податку на доходи фізичних осіб.

4. Методика прогнозування надходжень ПДВ («Про затвердження методики прогнозування податку на додану вартість» від 31.08.2004) передбачає:

а) три етапи;

б) шість етапів;

в) сім етапів.

5. Розрахунок надходжень з податку на додану вартість здійснюється з урахуванням таких чинників:

а) очікування надходжень базового року (виходячи з факту 10 місяців);

б) вплив за рахунок зміни контингенту платників;

в) вплив змін у законодавстві.

6. Обчислення бази оподаткування та прогнозування податкових надходжень здійснюють на підставі:

а) основних напрямів економічного і соціального розвитку території;

б) облікових даних про кількість платників за кожним видом доходів та суми нарахованих платежів з урахуванням пільг;

в) вірні відповіді 1 і 2.

7. Прийнято «виділяти» _____ можливі моделі поведінки платників податків:

а) три ;

б) п’ять;

в) чотири.

8. Підприємство сплатило в звітному періоді податки на суму 3,5 тис. грн, а в базовому, після проведення податкової оптимізації, 3 тис грн. Визначити абсолютне зменшення податкових платежів, що їх сплачує підприємство:

а) 500 грн;

б) 5 тис. грн;

в) 85,7%.

9. Розрахуйте загальний коефіцієнт ефективності оподаткування підприємства, якщо його чистий прибуток, отриманий від усіх видів господарської діяльності – 8,1 тис. грн, а податкові платежі за цей період – 1,9 тис. грн.:

а) 6,2;
б) 4,3;
в) 10.

10. Розрахуйте коефіцієнт податкомісткості реалізованої продукції, якщо обсяг реалізації продукції – 20 тис. грн, а податкові платежі за цей період – 1,9 тис. грн.:
а) 0,1;
б) 10,5;
в) 21,9.

Рекомендована література: *[3,5,7,9,13,20,21,22]*

РОЗДІЛ 2. ПОДАТКОВЕ ПРОГНОЗУВАННЯ ТА ПЛАНУВАННЯ ПОДАТКІВ ТА ІНШИХ ОБОВ'ЯЗКОВИХ ПЛАТЕЖІВ

ТЕМА 4. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПОДАТКОВОГО ПРОГНОЗУВАННЯ

Мета: вивчення сутності прогнозування податкових надходжень та визначення ризиків, що впливають на якість прогнозування.

Ключові слова: сутність податкове прогнозування, податкові ризики, визначення ризиків податкових надходжень, управління податками, аналіз податкових надходжень, податкове навантаження, податкові платежі.

План

4.1 Економічна сутність податкового прогнозування
4.2 Податкові ризики та підходи до їх управління
4.3 Податковий аналіз як складова процесу податкового прогнозування

4.1 Економічна сутність податкового прогнозування

В результаті управління податками за допомогою податкового прогнозування підприємство отримує наступну інформацію:

− рекомендовану структуру ведення бізнесу;

− оптимальну систему оподаткування (оптимізація оподаткування, мінімізація податкових зобов'язань);

− рекомендовану схему стосунків з діловими партнерами;

− спеціальні методи оптимізації податкових зобов'язань;

− рекомендації по веденню облікового процесу на підприємстві.

Податкове прогнозування – це діяльність з розробки та практичного застосування схем, які дозволяють знизити податковий тиск, це методи і заходи, спрямовані на збільшення коштів, які залишаються в розпорядженні підприємства після сплати належних податків. Податкове прогнозування повинне спиратися не лише на аналіз поточного законодавства, а й на загальну принципову позицію фіскальних органів з питань оподаткування та перспективне законодавство для уникнення в майбутньому додаткових податкових витрат при ухваленні тих чи інших законів.

На державному рівні роль податкового прогнозування визначає аналіз надходження податків, тенденцій і факторів росту бази оподаткування і на цій підставі визначення обсягів податкових надходжень до бюджету. На макрорівні податкове прогнозування грає роль інструменту управління податками та допомагає визначити реальні суми податкових платежів протягом бюджетного року з метою аналізу цієї інформації для подальшої оптимізації податкової політики підприємства.

Податкове прогнозування доцільне завжди: і коли підприємство процвітає, і коли воно балансує на межі рентабельності або, що гірше, на грані

банкрутства. При правильному підході поліпшення становища не повинно бути пов’язане з податковими порушеннями і їх наслідками.

Оскільки податкове прогнозування є частиною фінансового планування, при його здійсненні підприємство звичайно керується основними принципами, виробленими практикою його реалізації: платити мінімум з належного; здійснювати сплату податку, як правило, в останній день установленого періоду; використовувати варіанти зниження оподатковуваної бази в рамках цілісної й взаємозалежної системи оподаткування підприємств; використовувати пільгові режими оподаткування, передбачені законодавством; не допускати підвищеного оподаткування шляхом використання спеціальних облікових методів.

Оскільки податкові платежі є однією зі статей витрат, то прогнозування податків є складеним елементом загальної стратегії оптимізації витрат. Разом з тим, нарахування і сплата податків функціонально не пов’язані з виробництвом, податки у всіх випадках – це просте нарахування з доходів підприємця, якого він, природно, бажає уникнути. Цього можна домогтися двома шляхами:

− використовувати всі легальні можливості зниження своїх податкових платежів і перебудовувати свою діяльність таким чином, щоб виникаючи при цьому податкові зобов’язання були мінімальними;

− використовувати нелегальні шляхи заниження податкових зобов’язань – намагаючись приховати свою діяльність і свої доходи від податкової влади, не зупиняючись перед перекручуванням податкової звітності і поданням помилкових даних про свої дії і доходи.

Перший легальний шлях називається запобіганням податків. Він може викликати невдоволення влади, але він знаходиться під захистом закону, хоча в деяких випадках результат конфлікту з податковими органам не може бути прогнозований з повною впевненістю.

Другий шлях пов'язаний з порушенням податкових законів і називається відхиленням від податків. До податкового прогнозування він має відношення тільки в тих ситуаціях, коли платник податків під впливом тих чи інших обставин змушений порушувати закон, хоча усвідомлює наслідки цих порушень і готовий нести відповідальність. Також у податковому прогнозування значну роль грають поняття мінімізації та оптимізації податків. Мінімізація податків – це процес, обов’язковими учасниками якого є платник податків і держава із властивими їй специфічними цілями, обумовленими інтересами, потребами й завданнями кожної із сторін.

Податкова оптимізація – це зменшення розміру податкових зобов’язань за допомогою цілеспрямованих правомірних дій платника податків, що включають повне використання всіх наданих законодавством пільг, податкових звільнень та інших законних прийомів і способів. При управлінні податками на підставі податкового прогнозування на перший план має виходити обґрунтовування його принципів і методів, створення методології планування оподаткування підприємства.

Найбільш придатною для реалізації стратегічних цілей податкового

планування є проектна структура управління податковими потоками, яка дозволяє об'єднати елементи організаційної структури та індивідуальний підхід при оптимізації податкового портфеля. Проектна структура вимагає застосування знань і навичок фахівців різного профілю – працівників фінансової, бухгалтерської, економічної, податкової служб самого підприємства. Успішність побудови підсистеми податкового планування не в останню чергу залежить від наявності налагодженого, раціонально організованого документообігу на підприємстві.

4.2 Економічна сутність податкового прогнозування

Одним із різновидів економічного ризику є податковий ризик, який має всі характеристики загальноекономічних ризиків: конфліктність, всеохоплюваність, імовірність, невизначеність та альтернативність. Податковий ризик, як і економічний ризик, доцільно визначати як вартісний вимір результатів діяльності людського капіталу в умовах невизначеності та недосконалості інформаційного забезпечення. Основою невизначеності в системі керування податковими ризиками є невизначеність і недостовірність інформації, під впливом яких виникають порушення у фінансових потоках. У певний період часу порушення в даних потоках перетворюються на ризиковані. Однак виявлення, розпізнавання й керування податковими ризиками є завданням працівників, які в постіндустріальній економіці отримали назву «людський капітал».

Згідно з наказом Державної податкової адміністрації України «Про затвердження методичних рекомендацій з моніторингу податкових ризиків», податковий ризик трактується як вірогідність порушення податкового законодавства, внаслідок чого можливі втрати бюджету. Тобто ці порушення виникають між податківцем або уповноваженою особою державної податкової служби та платником податків.

Податковий ризик з погляду держави в особі її уповноважених органів – це ймовірність (загроза) недоотримати податки в бюджет через використання платниками податків методів мінімізації (оптимізації) оподаткування, можливих через ті чи інші недоліки в податковому законодавстві. Податковий ризик з погляду платника податків – це ймовірність (загроза) донарахування йому податків (зборів), пені й штрафів в ході податкової перевірки через розбіжності, що виникли між даними платника податків і податківців у трактуванні податкового законодавства, що може спричинити зростання податкового навантаження для господарюючого суб'єкта.

Розгляд сутності податкових ризиків дає підстави врахувати той факт, що ризик включає не стільки наявність ризикової ситуації і її усвідомлення, скільки прийняття рішення на основі проведення аналізу та моніторингу ризику.

Тому податкові ризики потрібно не тільки передбачати, а й мінімізувати, тобто керувати ними. У процесі керування податковими ризиками доцільно використовувати системний підхід, який фокусує увагу не тільки на організації, але й на середовищі, що її оточує. Центральним для нього є поняття «система».

В економіці система являє собою складний механізм, для якого характерні причинно-наслідкові взаємодії. Деякі західноєвропейські економісти дотримуються думки, що керування ризиком – це дії, здатні забезпечувати стабільність відповідної діяльності шляхом включення можливих втратних випадків до процесу керування. Такі висновки дають підстави вважати, що систему керування податковими ризиками можна охарактеризувати як сукупність взаємопов'язаних і взаємозалежних елементів, до яких відносять:

– сутність ризику та джерела його виникнення;

– аналіз, оцінка й опис ризику (характеристика ризику);

– сукупність методів, прийомів і заходів, які дозволяють прогнозувати надходження податкових платежів і вжити заходів із мінімізації порушень у цій сфері;

– методи мінімізації ризику;

– моніторинг заходів запобігання й протидії ризикам.

У системі керування податковими ризиками його об'єктом є соціальні цінності, на які спрямовані конкретні посягання у сфері оподаткування, що призводять до ненадходження коштів до бюджету чи державних цільових фондів.

До суб'єктів керування податковими ризиками можна віднести представників державних податкових органів, які за допомогою різних прийомів і способів керування цілеспрямовано впливають на податкові ризики. Створення Державної податкової адміністрації в Україні потребувало використання зарубіжного досвіду. Щоб створити партнерські відносини та атмосферу повної довіри й поваги між податковою службою і платниками податків, за приклад обрано досвід діяльності Податкової та митної адміністрації Нідерландів,оскільки в цій державі, рівень добровільної сплати податків становить 97 %. Основний принцип податкової служби Нідерландів – орієнтування платників на добровільну сплату податків, а головний напрямок роботи – законодавча політика щодо ризиків і керування ними.

Тобто основними джерелами виникнення податкових ризиків у системі керування є моральні, які породжують адміністративні та економічні чинники. У цьому випадку порушено виконання фіскальної функції податків, головною метою якої є наповнення доходної частини бюджету держави для задоволення потреб суспільства. Має місце ситуація нерівності прав і обов'язків усіх суб'єктів податкових правовідносин та абсолютної свободи держави в їх визначенні.

У процесі аналізу системи керування податковими ризиками доцільно застосовувати системний підхід як основний методологічний інструмент. Податкові ризики характеризують за такими напрямками: об'єкт, джерела виникнення, сукупність досліджуваних інструментів, комплексність дослідження, фінансові наслідки, характер прояву в часі, можливість передбачення.

Найбільший інтерес становлять характеристики податкових ризиків за суб'єктами, які виникають у результаті діяльності фізичних та юридичних осіб і

формуються за такими критеріями:

1) кількісні: допустимий ризик, критичний ризик; катастрофічний ризик;

2) якісні:

– за впливом наслідків ризиків – виправдані, невиправдані;

– за часом виникнення – перспективні, поточні, оперативні;

– за функціональними ознаками – загальносуспільні, податкові.

Інформація стає найістотнішим чинником функціонування економічної системи. Керівник на будь-якому рівні керування стикається з проблемами економічного інформаційного забезпечення: недостатністю інформації, появою нових напрямків розвитку інформаційних і технологічних структур, обмеженістю доступу до статистичних і нормативних даних.

Тому система керування ризиками повинна включати заходи з постійного контролю за фінансово-господарською діяльністю платників податків (здійснення перевірок), моніторингу сплати ними податків, виявлення порушень у сплаті податків та зборів, а також найголовніше – недопущення повторного використання схем ухилення, які були виявлені органами Державної фіскальної служби раніше.

4.3 Податковий аналіз як складова процесу податкового прогнозування

Інформаційне забезпечення податкового аналізу включає в себе головний елемент – інформаційну базу даних, сформованих за правилами П(С)БО та Податкового Кодексу України. Використання в аналізі двох самостійних джерел інформації пов'язано з тим фактом, що розрахунок ряду податків здійснюється на базі бухгалтерського обліку. У той же час у ряді випадків, використовуючи методи бухгалтерського обліку, не можливо виконати досить велику кількість вимог, що існують у нормативних документах з оподаткування. Бухгалтерський облік тут непридатний. У даному випадку йдеться про інформацію, зібрану на регістрах податкового обліку.

Існуючі в організації системи обліку містять необхідну для управління податками інформацію, потрібно тільки її правильно використовувати. Завдання податкового аналізу полягає в об'єднанні наявної інформації в систему знань щодо її використання. Податковий аналіз, виступаючи споживачем інформаційних даних, повинен виявити переваги і недоліки діючої системи інформації, сприяти її застосуванню для досягнення цілей організації, дозволяючи при цьому досягати цілей кожної з існуючих в організації систем обліку. Для формування податкової політики підприємства необхідно проводити аналіз інформаційної податкової бази.

Даний аналіз доцільно проводити за двома напрямками: за попередні періоди (при цьому вихідною інформацією виступають дані податкових декларацій, розрахунків за попередні періоди) і майбутні періоди (показники бюджетів підприємства). При цьому аналізі слід приділити увагу таким складовим, як факторному аналізу податкових платежів, аналізу структури і динаміки податкових платежів, аналізу податкового навантаження підприємства, аналізу податкової заборгованості підприємства.

Факторний аналіз податкових платежів дозволить виділити внутрішні (залежні від підприємства) і зовнішні (закладені в податковому законодавстві) фактори, що забезпечують оптимізацію оподаткування підприємства, більш високий рівень податкового планування і прогнозування.

Вивчення процесів оподаткування підприємства базується на методі економічного аналізу, як загальному підході до дослідження з метою управління будь-яким об'єктом. Складовими рисами діалектики його основи: є єдність аналізу і синтезу, вивчення економічних явищ у взаємозв'язку, розвитку, динаміці, що дозволяють повною мірою зрозуміти логіку функціонування системи оподаткування на мікрорівні, врахувати тенденції її розвитку, пізнати основні напрями вдосконалення податкової політики як на корпоративному, так і державному рівні управління податками.

Особливостями методу економічного аналізу є використання системи показників і факторів господарської діяльності, вибір вимірників та оцінки залежно від особливостей аналізованих явищ, вивчення причин зміни показників і виявлення впливу факторів на результативний показник з використанням прийомів математики, статистики та господарського обліку. Процес податкового аналізу базується на податковому законодавстві, що тягне за собою використання нових, властивих податковій сфері, синтетичних і аналітичних показників.

Вивчення і вимірювання впливу факторів на величину досліджуваних показників у податковому аналізі здійснюється за допомогою детермінованого факторного аналізу як одноступінчастого, так і багатоступінчастого, динамічного і статичного типу. Прямі зв'язки в податковому аналізі є важливими в першу чергу, оскільки вони дають найточніші оцінки факторних впливів у динаміці зміни узагальнюючого показника.

У разі неможливості визначення безперервного ланцюга прямих зв'язків застосовується стохастичний аналіз, спрямований на вивчення непрямих зв'язків. Але, незалежно від способів факторного аналізу, його завдання буде полягати у виділенні факторів зміни узагальнюючого показника за критеріями причинності, достатньої специфічності, самостійності існування, облікової можливості і визначення, чим саме чисельний приріст податкового зобов'язання (або податкового навантаження) зобов'язаний збільшенню кожного фактора .

Факторний аналіз доцільно здійснювати у два етапи:

– перший – аналіз факторів, які впливають на суму податкового платежу;

– другий – за більш впливовими факторами проводиться більш поглиблений аналіз з метою виявлення статей, що мають найістотнішій вплив на суму податкового платежу.

Так, наприклад, у частині податку на прибуток на першому етапі необхідно проводити факторний аналіз за такими складовими, як зміна ставки податку на прибуток, зміна суми доходів, витрат і суми амортизаційних відрахувань. У результаті такого аналізу виявляють ряд факторів, які найбільше впливають на зміну податкових платежів підприємства. Як наслідок, виявляються ряд податкових платежів, що підлягають першочерговій

оптимізації, а також групи факторів за цими платежами, які мають найбільш значущий вплив на податкове навантаження підприємства.

У системі управління оподаткуванням на мікрорівні податковий аналіз тісно пов'язаний з іншими функціональними явищами. Він є сполучною ланкою між обліком і прийняттям управлінських рішень, відіграє важливу роль у підготовці інформації для податкового прогнозування.

Сукупність факторів впливу велика і включає показники економічного і технологічного характеру. Проведення факторного аналізу вимагає від аналітика знань у суміжних галузях: у податковому і господарському праві, виробничій технології.

Власникам підприємства податковий аналіз надає інформацію про сукупний вплив податків на динаміку їх власних доходів, дозволяє оцінити ефективність податкового виробництва як сукупність способів, засобів, технічних прийомів і методів, що застосовуються керівництвом підприємства для обов`язковості сплати податків.

У разі застосування аналізу структури і динаміки податкових платежів необхідно розрахувати структуру сум податків і зборів за кожен рік досліджуваного періоду. Аналіз структури податкових платежів підприємства слід проводити за питомими видами джерел сплати податкових коштів:

1) непрямі податки: податок на додану вартість, акцизний податок, митні збори;

2) податки та платежі, що включаються у витрати виробництва та обігу: рента за користування надрами, плата за землю, рента за спеціальне використання води екологічний податок і ін.;

3) податки, що сплачуються з фінансового результату;

4) податок на прибуток підприємств;

5) загальна сума податків та платежів, сплачена підприємством.

Аналіз структури динаміки податкових платежів дозволить виявити платежі, які мають найбільшу питому вагу в загальній сукупності податків; дозволить проаналізувати зміни, що відбулися за період у співвідношеннях питомих ваг податків; дозволить попередньо визначити причини динаміки податкової структури; виявити ті податки, у динаміці яких відбулися найбільш значущі зміни; визначити причини, що викликали їх.

При використанні аналізу податкового навантаження на перший план висувається отримання найбільш інформативних показників податкового тягаря та системи аналітичних показників, з яких складаються узагальнюючі показники податкового навантаження, що дають найточніші економічні оцінки і дозволяють отримати найраціональніше рішення. На мікроекономічному рівні показник податкового навантаження відображує частку сукупного доходу платника податку, який вилучається до бюджету.

Показник розраховується як відношення суми всіх нарахованих податкових платежів організації до обсягу реалізації продукції (робіт, послуг). Сукупне податкове навантаження підприємства – це відношення всіх нарахованих податкових платежів до виручки від продажу товарів (робіт, послуг) за звітний період, включаючи доходи від інших надходжень:

$$ПНзаг = НП / (ДР+ ПД),$$

де ПНзаг – податкове навантаження на підприємство при застосуванні загального режиму оподаткування;

– НП – загальна сума всіх нарахованих податків;

– ДР доходи від реалізації товарів (робіт, послуг) і майнових прав;

– ПД – позареалізаційні доходи.

Податкова ціна отриманої виручки в кожного підприємства своя і залежить від показників, що визначають бази оподаткування по податках, що сплачуються підприємством. Кожному підприємству властива своя специфіка, але при цьому можна визначити основні фактори, що впливають на розмір податкового навантаження.

До таких факторів можна віднести:

– елементи договірної та облікової політики для цілей оподаткування;

– пільги і звільнення;

– основні напрямки розвитку бюджетної, податкової та інвестиційної політики держави, що впливають безпосередньо на елементи податків;

– отримання податкового кредиту, розстрочок і відстрочок по податках і платежах;

– розміщення бізнесу та органів управління господарюючих суб'єктів в офшорах, у тому числі у вільних економічних зонах.

Податки і збори розрізняються між собою за ознаками об'єкта оподаткування і джерела сплати. Тому при визначенні рівня відносного податкового навантаження необхідно враховувати цю різницю. Дана відмінність дозволить визначити систему розрахункових відносних показників – аналітичних коефіцієнтів податкового навантаження на різні показники діяльності підприємства. Ці коефіцієнти і характеризують ступінь тиску системи оподаткування на основні фінансово-економічні показники господарюючого суб'єкта.

Аналіз податкової заборгованості підприємства необхідно проводити за такими складовими:

– аналіз динаміки заборгованості підприємства по податках і платежах;

– аналіз структури заборгованості підприємства по податках і платежах;

– аналіз співвідношень сум заборгованостей і сум податків і зборів, що сплачуються підприємством;

– факторний аналіз заборгованостей підприємства.

Далі розраховуються співвідношення сум заборгованостей підприємства і загальної суми податків і обов'язкових платежів за роками всередині досліджуваного періоду, а також за тими видами платежів, за якими утворилися найбільші величини заборгованостей (ПДВ, податок на прибуток, акцизи і т.п.).

Результати розрахунків слід аналізувати в комплексі. Тенденції, виявлені в динаміці і структурі заборгованості по окремих податках і зборах, і в співвідношеннях сум платежів, дозволяють вирішити такі завдання:

– визначити податки, за якими склалися найбільші заборгованості;

– виділити всередині досліджуваного періоду роки, коли підприємство не змогло розрахуватися з бюджетом і позабюджетними фондами з обов'язкових платежів;

– виділити ті види обов'язкових платежів, які викликають у платників найбільші труднощі зі сплатою, тобто найбільш обтяжливі для господарюючого суб'єкта. Подібна характеристика також є непрямою оцінкою податкового навантаження;

– за результатами аналізу попередньо визначити можливі фактори або причини, що викликали виникнення досліджуваних заборгованостей по податках і зборах;

– уточнити причини порушень податкової дисципліни за даними бухгалтерської та фінансової звітності, тобто завершити факторний аналіз заборгованостей.

Контрольні питання для перевірки знань за темою

1. Які чинники впливають на якість прогнозування і планування податкових надходжень?
2. Як визначають рівень податкове навантаження?
3. У чому сутність методів прогнозування і планування податкових надходжень?
4. Які методи застосовують при прогнозуванні прямих податків?
5. Які методи застосовують при прогнозуванні непрямих податків?
6. У чому сутність поточних завдань у сфері податкового прогнозування?
7. Як сформована структура податкових надходжень до бюджету України?

Тестові завдання

1. Організаційні форми аналізу ефективності податкового планування на підприємстві можуть бути різними і визначаються:

а) галузевою специфікою;

б) організаційно-правовою формою;

в) розмірами підприємства.

2. Трансформація національної податкової системи України відбувається під вирішальним впливом таких зовнішніх чинників, як:

а) міжнародна податкова конкуренція;

б) пенсійна реформа;

в) європейська податкова гармонізація.

3. Заходами непрямого впливу на економіку та соціальні процеси через зміну податків, податкових ставок, податкових пільг, зниження чи підвищення загального рівня оподаткування, відрахувань до бюджету, є:

а) податковим регулюванням;
б) регулюванням податкової системи;
в) інструментами податкового регулювання.

4. Сукупність усіх наявних (передбачених чинним законодавством) засобів і можливостей свідомої реалізації регулюючої функції податків, що містяться в кожному окремому податку (зборі) й податковій системі загалом – це:
а) податковий потенціал території;
б) фіскальний потенціал країни;
в) регулюючий потенціал податкової системи.

5. Можливість зменшення оподатковуваного прибутку на суму негативного значення об'єкта оподаткування податкових періодів належить до інструментів податкового регулювання:
а) системних;
б) комплексних;
в) локальних.

6. Комплекс пільг, який вводиться одночасно за декількома різними податками й зборами та стосуються суб'єктів господарювання однієї галузі або платників, що здійснюють певний вид діяльності, є, по суті:
а) спеціальним режимом оподаткування, який вводиться за територіальною ознакою;
б) спеціальним режимом оподаткування, який запроваджується за галузевою ознакою;
в) вільною економічною зоною.

7. Спрощена система оподаткування належать до інструментів податкового регулювання:
а) системних;
б) комплексних;
в) локальних;

8. Установлення неоподатковуваного максимуму бази оподаткування (наприклад, за єдиним соціальним внеском) є різновидом такої податкової пільги як:
а) зменшення об'єкта оподаткування;
б) зменшення (обмеження) бази оподаткування;
в) зменшення суми податку, що підлягає стягненню до бюджету;

9. Можливість вибору платником ПДВ квартального податкового періоду є різновидом такої податкової пільги як:
а) збільшення податкового періоду;
б) звільнення від оподаткування окремих категорій платників податків;

в) розстрочення та відстрочення сплати податкових зобов’язань.

10. Видом податкових пільг, спрямованих на зменшення бази оподаткування шляхом звільнення окремих її складових (бази) від сплати податку є:

а) податкові вилучення;

б) податкові вирахування;

в) податкові кредит, розстрочка та відстрочка.

Література: [2,6,8,9,10,11,13,14,19,21,22,28]

ТЕМА 5. МЕТОДИ ПОДАТКОВОГО ПЛАНУВАННЯ І ПРОГНОЗУВАННЯ

Мета: вивчення методів податкового планування та прогнозування.

Ключові слова: методологія планування, класифікація методів податкового планування і прогнозування, інформаційне забезпечення, ефективність застосування методів податкового планування і прогнозування, податкові пільги.

План

5.1 Сутність методів податкового планування і прогнозування
5.2 Класифікація методів податкового планування і прогнозування
5.3 Зарубіжний досвід застосування методів податкового планування і прогнозування

5.1 Сутність методів податкового планування і прогнозування

При управлінні податками на підставі податкового планування на перший план має виходити обґрунтовування його принципів і методів та створення методології планування і прогнозування оподаткування підприємств.

Прогнозування параметрів фіскальної системи стало органічною функцією податкових адміністрацій та інших фінансових відомств всього світу із середини минулого століття.

Методами податкового планування і прогнозування є поточний податковий контроль, податкова експертиза, варіаційно-порівняльний аналіз.

Поточний податковий контроль (короткострокове оперативне податкове планування) передбачає контроль за податковими платежами при періодичному складанні прогнозів їх змін та спостереження у відповідності з прогнозами реальних податкових платежів за ті ж періоди. У випадку суттєвих розбіжностей між прогнозами і реальними платежами з'ясовують причини розбіжностей і розробляються пропозиції щодо їх усунення. Базою при застосуванні даного методу виступають нормативні законодавчі акти, результати обговорення даних питань з податковою інспекцією, податкова звітність.

Попередня податкова експертиза (середньострокове перспективне податкове планування) передбачає експертизу нових проектів і найважливіших управлінських рішень. Цей метод передбачає наявність на підприємстві ґрунтовної інформаційно-аналітичної бази: не лише тексти нормативних документів, а і коментарі до них провідних юристів і бухгалтерів, аудиторів, матеріалів державних органів, рішень судів за податковими спорами, проектів податкового законодавства.

Варіаційно-порівняльний аналіз (довгострокове стратегічне податкове

планування) передбачає аналіз нових проектів діяльності підприємства в цілому. У відповідності з цим методом проводиться порівняння різних варіантів діяльності підприємства з метою визначення їх податкової ефективності: на короткій період діяльності (при постійних значеннях податкових ставок) і на тривалі періоди (при різних варіантах очікуваних змін у законодавстві та ставках).

Наведені вище методи щодо податкового планування ґрунтуються на визначенні податкового планування як головної складової системи управління податками.

При податковому плануванні не слід орієнтуватись лише на розміри ставок податків, платити які доведеться при виборі певної сфери діяльності. Ставки податків відіграють переважно другорядну роль: в іншому випадку західні підприємства віддавали б перевагу діяльності виключно в офшорних зонах.

Вирішальними при виборі сфери застосування підприємницької діяльності є такі фактори, як близькість сировинних джерел, наявність кваліфікованого персоналу, якість транспортного сполучення, тощо.

Основою системи управління податками при застосуванні на підприємстві податкового планування, звичайно, є:

1) інформаційне забезпечення – досконале знання і належне розуміння податкового законодавства;

2) методичне забезпечення – послідовне та узгоджене використання різних методів податкового планування, які мають враховувати особливості діяльності підприємства і можуть бути розроблені тільки для кожного окремого платника податків;

3) організаційне забезпечення – оптимізація або мінімізація податкових платежів.

Державна фіскальна служба України – центральний орган виконавчої влади, який, згідно затвердженого положення, готує пропозиції щодо прогнозів доходів бюджету і єдиного внеску з урахуванням прогнозу макроекономічних показників і тенденцій розвитку світової економіки. Затверджені законом про бюджет показники доходів стають для контролюючих органів, зокрема, фіскальної служби, обов’язковими для виконання. Це наочно підтверджує важливість прогнозування доходів бюджету, та потребує забезпечення належної якості прогнозування – точності, оперативності, аргументованості.

Застосування у практичній діяльності з прогнозування доходів бюджету декількох економіко-математичних моделей, розроблених з використанням різних організаційно-методологічних підходів, буде сприяти комплексності передбачень та прогнозування платежів, а, у підсумку, сприяло б покращенню точності прогнозування джерел наповнення бюджету.

5.2 Класифікація методів податкового планування і прогнозування

Ефективність системи податкового планування також більшою мірою залежатиме від методів, які використовуються під час її організації. Основні

методи управління податковими зобов’язаннями прийнято поділяти на чотири групи:

1) економіко-правові – вибір виду діяльності, вибір організаційно-правової форми, вибір і підготовка основних контрактів;

2) фіскальні – використання податкових пільг і звільнень. Крім пільг, що надаються по окремих податках, має значення і неподаткове законодавство;

3) облікові – сьогодні облікова політика є важливим інструментом управління величиною податків, що сплачуються організацією. Зокрема, велике значення мають способи оцінки і порядок списання на витрати;

4) фінансово-контрольні – організація внутрішнього контролю в організації, зокрема в податковій сфері. Реалізуються індивідуально в кожній конкретній організації.

Податкове планування розділяють на зовнішнє та внутрішнє; відповідно до цього поділу пропонується поділ методів податкового планування:

До зовнішніх методів податкового планування відносяться:

– зміна податкового суб’єкта;

– зміна виду діяльності;

– зміна юрисдикції.

До внутрішніх методів податкового планування відносяться:

– загальні;

– спеціальні.

До загальних методів податкового планування відносяться:

– вибір облікової політики;

– розробка контрактних схем;

– використання оборотних коштів, пільг та інших податкових звільнень.

До спеціальних методів податкового планування відносяться:

– зміна юридичних відносин ;

– розподіл відхилень;

– відстрочення податкових платежів;

– пряме скорочення об’єкта оподаткування.

Метод зміни (вибору) виду діяльності податкового суб’єкта припускає перехід до здійснення таких видів діяльності, що мають значно нижчий рівень оподаткування у порівнянні з попередніми. Прикладом використання цього методу може бути перетворення торгового підприємства на торгового агента або комісіонера, що працює за «чужим» дорученням з «чужим» товаром за певну винагороду, або використання договору товарного кредиту, з міркувань легшого обліку і меншого оподаткування. Метод заміни податкового суб’єкта або метод пільгового підприємства – полягає у перенесенні об’єктів оподаткування або видів діяльності під пільговий режим оподаткування, пов'язаний з особливим податковим статусом деяких суб’єктів підприємницької діяльності. До таких суб’єктів належать: суб’єкти малого підприємництва, що застосовують спрощену систему оподаткування, сільгоспвиробники, підприємства громадських організацій інвалідів тощо.

Контрактна схема дає змогу оптимізувати податковий режим під час здійснення конкретної операції. Йдеться, по-перше, про використання

платником податків в контрактах чітких і ясних формулювань, а не прийнятих типових; по-друге, про використання кількох договорів, що забезпечують одну операцію. Усе це допомагає вибрати оптимальний податковий режим здійснення конкретної операції з урахуванням графіка надходження і витрат фінансових і товарних потоків.

Пільги – одна з найважливіших деталей внутрішнього і зовнішнього податкового планування. Теоретично пільги – один із способів для держави стимулювати ті напрями діяльності і сфери економіки, які необхідні державі в міру їх соціальної значущості або через неможливість державного фінансування. Фактично ж більшість пільг достатньо жорстко лімітують сегмент їхнього використання. Пільги та їхнє використання значною мірою залежать від місцевого законодавства. У міжнародній практиці значну частину пільг надають місцеві закони. Деякі пільги, що здавалося б не належать до області діяльності безпосередньо, стають так званими непрямими пільгами; компанії потрапляють в число пільговиків через формальні причини.

Податкове законодавство передбачає різні пільги: неоподатковуваний мінімум об'єкта; вилучення з оподаткування певних елементів об'єкта; звільнення від сплати податків окремих осіб або категорій платників; зниження податкових ставок; цільові податкові пільги, включаючи податкові кредити (відтермінування сплати податків), інші податкові пільги.

Поточний фінансовий контроль за податковими платежами є одним з найпростіших методів, суть якого полягає в періодичному складанні прогнозів зміни податкових платежів і відповідності реальній сплаті податкових платежів у відповідні періоди. У разі істотних відхилень проводять розслідування причин таких відхилень і розробляють пропозиції щодо їх усунення.

Метод попередньої податкової експертизи нових проектів і більш ефективних управлінських рішень вимагає наявності на підприємстві серйозної інформаційно-аналітичної бази з податків.

Метод варіаційно-порівняльного аналізу нових проектів діяльності і діяльності підприємства загалом. Відповідно до цього методу проводиться порівняння різних варіантів діяльності підприємства для визначення їх податкової ефективності: на короткотривалий термін діяльності – за постійних значень податкових ставок і тарифів і на довготривалі періоди – за різних варіантів очікуваних змін в податковому законодавстві.

Метод зміни податкової юрисдикції полягає в реєстрації організації на території, що надає за певних умов пільгове оподаткування. Вибір місця реєстрації (території і юрисдикції) важливий за умови неоднорідності території. Коли кожен регіон країни наділений повноваженнями з формування місцевого законодавства і на цьому полі суб'єкти мають права щодо вирішення питань з оподаткування, то у такому випадку кожна територія самостійно використовує отримані права. Виникають відмінності у розмірі податкових відрахувань. Розробка стратегії розвитку компанії має на увазі можливу організацію структур у зовнішніх зонах з мінімальним податковим тягарем (офшор).

Під час вибору місця реєстрації орієнтуються не тільки на розмір податкових ставок. За невеликих податкових ставок законодавством

встановлюється розширена податкова база, що зрештою може призвести до зворотного ефекту – підвищення податкових платежів. Якщо невелика податкова ставка жорстко прив'язана до одиниці результату діяльності, то податкове планування стає фактично неможливим. І навпаки, за формально високих податкових ставок цілком можливе зниження податкового тягаря, оскільки існують різні пільги, що належать до частини податків, які встановлюються на рівні місцевих суб'єктів влади.

Метод заміни відносин ґрунтується на багатоваріантності шляхів вирішення господарських проблем у межах існуючого законодавства. Суб'єкт має право віддати перевагу будь-якому з допустимих варіантів як з погляду економічної ефективності операції, так і з погляду оптимізації оподаткування.

Метод розділення відхилень ґрунтується на методі заміни. У цьому випадку замінюється не уся господарська операція, а тільки її частина, або господарська операція замінюється на кілька операцій.

Метод застосовується, як правило, коли повна заміна не дає можливості досягти очікуваного результату.

Метод відстрочення податкового платежу ґрунтується на можливості переносити момент виникнення об'єкта оподаткування на подальший календарний період. Відповідно до чинного законодавства термін сплати більшості податків тісно пов'язаний з моментом виникнення об'єкта оподаткування і календарним періодом. Використовуючи елементи методу заміни і методу розділення, можна змінити термін сплати податку або його частини на подальший, що дасть змогу істотно заощадити оборотні кошти.

Метод прямого скорочення об'єкта оподаткування має на меті зниження розміру об'єкта, який підлягає оподаткуванню, або заміну цього об'єкта іншим, що оподатковується нижчими ставками або не оподатковується взагалі. Об'єктом можуть бути як господарські операції, так і майно платника податку, причому скорочення не повинно мати негативного впливу на господарську діяльність підприємства.

Метод делегування податків підприємству-сателіту. Цей метод передбачає передачу об'єкта оподаткування іншому суб'єкту підприємницької діяльності, пов'язаному з платником податків.

Одним з тривіальних і часто використовуваних методів податкової оптимізації є зниження оподаткованого прибутку за рахунок застосування прискореної амортизації і/або переоцінки основних засобів. Так, якщо можливості для прискореної амортизації в Україні невеликі, то переоцінка основних засобів є доволі ефективним способом економії на податку на прибуток.

5.3 Зарубіжний досвід застосування методів податкового планування і прогнозування

Сучасна світова практика господарської діяльності підприємств в розвинених країнах свідчить про те, що в умовах ринкової економіки держава не керує підприємствами, а лише регулює умови їх функціонування. Ефективність сучасного бізнесу визначається не тільки рентабельністю, а й

обсягами витрат на його ведення, тому більшість зарубіжних компаній використовують дієвий внутрішній метод зниження податкових виплат – оптимізацію власних податкових потоків.

Оскільки з оподаткуванням пов'язана виробнича, фінансова та господарська діяльності підприємства, то на всіх етапах (від прийняття рішення про його створення до його повної ліквідації) податкове планування є невід'ємною частиною системи фінансового управління на підприємстві. Проте внутрішньо корпоративний механізм податкового планування повинен відповідати певним критеріям, що дозволяють провести межу між ним і ухиленням від сплати податків.

У світовій практиці податкові органи мають великі можливості при використанні судового механізму боротьби з ухиленням від сплати податків. Більшість розвинених країн, а також Європейський Союз використовують спеціальні судові доктрини, що дозволяють визнати невідповідність деяких операцій вимогам законодавства по мотивах їх висновку виключно з метою зниження податкових зобов'язань. Судами США для цієї мети застосовуються наступні судові доктрини :

1) «сутність над формою» («equity above the form»), що означає, що юридичні наслідки, які витікають з операції, визначаються більшою мірою її сутністю, ніж формою. І навпаки, зацікавлена особа може скористатися даною доктриною, щоб довести, що сутність дій повинна превалювати над незначними упущеннями у формі операції, які були допущені при її укладенні.

2) «ділова мета» («business purpose»), згідно якої операція, що створює податкові переваги для її сторін, може бути визнана недійсною, якщо вона не досягає ділової мети. Так, податкові органи можуть відмовити в наданні пільги, якщо платником були зроблені ті або інші дії, які не пов'язані з його підприємницькою діяльністю (наприклад, реорганізація підприємства, зміна його організаційно-правової форми), виключно в цілях придбання переваг податкового характеру.

3) «операція по кроках» («step transactions») означає, що суд при розгляді конкретної операції ігнорує проміжні операції, які виконувались сторонами, і розглядає реально здійснені дії в цілому. Результатом застосування доктрини може бути відмова від надання податкових пільг, на які сторони могли розраховувати при дробленні операції на «кроки» і встановлення обов'язку сплачувати податки виходячи з основної операції.

Тому при плануванні своєї діяльності, розміщенні накопичених доходів і ресурсів підприємство розробляє декілька варіантів, з яких вибирає той, який забезпечує мінімальний розмір податкових зобов'язань (при рівності інших комерційних і фінансових умов).

При цьому найбільш широкі можливості для податкового планування існують саме з боку податків, що сплачуються по рахунках прибутків, оскільки саме для цих податків законом передбачено найбільша кількість пільг, знижок, вирахувань залежно від вибору того або іншого шляху здійснення діяльності, форми і методів вкладення капіталів.

Аналіз системи податкових пільг, які активно застосовуються в

розвинених зарубіжних країнах, представляє великий теоретичний і практичний інтерес. Пільги використовуються там стосовно кожного крупного податку, а їх цільова спрямованість залежить від специфіки відповідних податків. Багато країн пропонують пільги, які збігаються із податковим режимом, що існує в офшорних зонах.

У всіх розвинених країнах використовується в тому або іншому ступені така непряма пільга, як прискорена амортизація. При розрахунку сум амортизаційних витрат, які вираховуються з прибутку, що підлягає оподаткуванню, їх розміри виявляються вище за величину економічно обґрунтованих. При подібному завищенні частина прибутку потрапляє у витрати виробництва і таким чином звільняється від оподаткування.

Практика використання методу прискореної амортизації має як помітні риси схожості, так і істотні відмінності по окремих країнах, а стосовно кожної країни – по відношенню до періодів. Як загальні властивості можна відзначити наступні:

– методи амортизації, норми амортизаційних відрахувань, передбачувані терміни служби засобів в розбитті по головних елементах основного капіталу ретельно розробляються державним законодавством.

– амортизація нараховується в двох видах:

а) повністю по рівномірному методу (straight-line method). Отримані показники використовуються для звіту перед акціонерами;

б) з включенням прискореної амортизації по окремим, дозволеним законом об’єктам.

Такі дані при визначенні оподаткованого прибутку включаються у витрати виробництва і повідомляються податковим органам. Ці дві групи показників істотно відрізняються – дані, що повідомляються податковим органам, помітно перевищують дані звітів компаній.

Важливою формою податкових пільг в окремих країнах Заходу служить пряме зменшення оподаткованого прибутку на повний або частковий обсяг витрат компаній на інвестиційні цілі і на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (НДДКР). Подібні податкові пільги на різні терміни і в різних розмірах використовуються в США, Канаді, Англії, Італії, Бельгії і деяких інших державах.

Особливий різновид податкових пільг представляють так звані знижки на виснаження надр, що значно зменшують прибуток оподаткування для ряду галузей добувної промисловості. Подібна податкова пільга зіграла важливу роль в розвитку добувної промисловості США і низки західноєвропейських країн. По своїх розмірах така пільга може досягати 50% корпоративного податку.

Для зменшення оподаткованого прибутку часто використовуються і податкові пільги, які направлені на збереження економічних позицій компаній (наприклад, у вигляді звільнення від корпоративного податку відрахувань в резервний і інші фонди компанії, на покриття сумнівних і безнадійних боргів і збитків, включаючи втрати від забезпечення товарних запасів і ін.).

Друга по масштабах форма вживаних податкових пільг – зменшення самого податку на прибуток на величину цих пільг, тобто податковий кредит. Пільги у вигляді податкового кредиту широко використовуються в розвинених країнах стосовно інвестиційних витрат підприємництва і витрат на НДДКР.

З метою стимулювання заміни застарілого устаткування і впровадження досягнень НТП, енергозберігаючих технологій, розвитку дрібних і середніх фірм, венчурних компаній застосовується інвестиційний податковий кредит, який встановлюється зазвичай у відсотках до вартості капітальних активів. Інвестиційний податковий кредит віднімається безпосередньо з розрахованої суми податку на прибуток і таким чином дозволяє за рахунок зниження податків фінансувати деяку частину нових інвестицій компанії.

Значну роль у сфері податкового планування на підприємствах грає використання резервних фондів. Так, в Швеції велике значення у сфері стимулювання технічного розвитку виробництва грають інвестиційні фонди компаній, які використовуються для збільшення капіталовкладень. Джерелом засобів таких фондів є спеціальні взаємні інвестиційні рахунки в банках, на які фізичні особи можуть перераховувати щомісячно власні заощадження.

Формування резервних фондів і відрахувань, що залишаються у розпорядженні компанії протягом тривалого часу і не оподатковуваних податками, є відмітною особливістю податкового права Німеччини. Тут підприємства отримують широкі можливості відстрочення сплати податків при формуванні фондів по невизначених зобов'язаннях. Відрахування до подібних фондів ризиків є засобами, які зарезервовано для покриття вірогідних витрат і втрат, суму яких на даний момент встановити не можна. Ці відрахування збільшують витрати виробництва і, відповідно, знижують оподатковуваний прибуток. Резерви можуть бути утворені для покриття збитків, компенсації збитку, сплати штрафів, виплати пенсій працівникам підприємства у зв'язку з різними непередбаченими ризиками.

Одночасно з податковими пільгами і у поєднанні з ними в багатьох країнах керівництво підприємства при розробці варіантів податкової поведінки удається до повного звільнення від податків, яке може бути законодавчо закріплене як без вказівки, так і зі встановленням термінів так званих податкових канікул.

Повне звільнення від податків у поєднанні з податковими кредитами використовується у Франції і Італії для стимулювання нового підприємництва. У Фінляндії до періодичного звільнення від податку, разом з інвестиційним кредитом, вдаються для стимулювання суднобудування, судноплавства, в Бельгії – для стимулювання розвитку малих венчурних фірм.

Ще однією податковою пільгою є зменшені ставки податку на прибуток для певних груп підприємців. При цьому нижчі ставки податку на прибуток вводяться у вигляді самостійного напряму податкової політики тих або інших країн незалежно від загальної системи податкових пільг. Фактично система знижених ставок податку на прибуток представляється важливим напрямом податкових пільг; і той факт, що цей напрям формально знаходиться поза системою подібних пільг, по суті створює сприятливі можливості для її

використання як обхідний маневр в інструментарії податкового планування підприємств.

Певний вплив на рівень оподаткування роблять також форми фінансування. Так, при позиковому фінансуванні відсотки по наданих кредитах, як правило, віднімаються з прибутку оподаткування, на відміну від дивідендів. При використанні власного капіталу виділення акціонерам пайок у власності корпорації або їх викуп у акціонера зазвичай оподатковуються податком на дивіденди.

Контрольні питання для *перевірки знань за темою:*

1. Яким чином впливає податкове навантаження на розвиток малого бізнесу в Україні?
2. Як застосовують статистичні методи прийняття рішень у плануванні та прогнозуванні податкових надходжень?
3. Які існують особливості перекладання податкового тиску в Україні?
4. Які існують сучасні тенденції оподаткування факторів виробництва в Україні?
5. У чому сутність «теорії податкової межі»?
6. Які є концепції оптимального оподаткування доходів, капіталу та товарів?
7. Які є методи визначення податкового навантаження?
8. Як розраховують податкове навантаження на фактори виробництва та споживання?
9. Які багатомірні методи статистичного аналізу застосовують у податковій роботі?

Тестові завдання

1. Сукупний обсяг ресурсів країни, що підлягають оподаткуванню, або максимально можливий обсяг податкових надходжень бюджетів усіх рівнів, визначених в умовах чинного бюджетно-податкового законодавства – це:

а) фінансовий потенціал держави;
б) податковий потенціал регіону;
в) фіскальний потенціал податкової системи.

2. Основним кількісним показником виконання податками фіскальної функції є:

а) податковий коефіцієнт;
б) податкове навантаження на економіку країни;
в) питома вага податків у доходах зведеного бюджету.

3. Фіскальна функція податку, що відображає фундаментальне призначення оподаткування, забезпечує:

а) формування дохідної частини бюджету та державних цільових фондів;

б) рівномірний розподіл сум податкових надходжень між ланками бюджетної системи;

в) стабілізацію загальнодержавного та регіонального рівня соціального захисту й соціального забезпечення громадян і надання соціальних гарантій;

4. Фактичний показник загального рівня оподаткування економіки (податковий коефіцієнт) розраховується як:

а) відношення суми нарахованих податків, з урахуванням зборів до державних цільових фондів, до ВВП;

б) відношення суми сплачених податків, з урахуванням зборів до державних цільових фондів, до ВВП;

в) відношення суми нарахованих та сплачених податків, з урахуванням зборів до державних цільових фондів, до податкових надходжень.

5. Розрахунок ефективних ставок податків на працю, капітал і споживання передбачає класифікацію податків за:

а) формою оподаткування;

б) способами утримання;

в) економічними функціями.

6. Уперше методику оцінки рівня податкового навантаження на основі ефективних ставок було запропоновано в 1994 році:

а) Е. Мендозою, А. Разіним, і Л. Тезарем;

б) Де Хааном та Б. Волкерінком;

в) Д. Кері, Г Чилінгиріаном та Дж. Рабесоном.

7. Світова практика визначення граничної норми оподаткування для кожної окремої країни встановлюється емпіричним шляхом за такими ознаками:

а) у разі підвищення податкових ставок надходження до бюджету знижуються чи зростають непропорційно повільно;

б) зростають масштаби ухилення та уникнення від оподаткування;

в) знижуються темпи економічного зростання, скорочуються інвестиції, зменшується кількість робочих місць тощо.

8. Система показників вимірювання номінального податкового навантаження на макроекономічному рівні включає:

а) показник загального рівня оподаткування економіки (податковий коефіцієнт);

б) показник спеціального рівня оподаткування економіки;

в) показники навантаження окремих податків.

9. Предметом знання, яке дістало у фінансовій науці назву «економіка оподаткування» (economics of taxation) є:

а) фінансовий потенціал держави;
б) фіскальний потенціал податкової системи;
в) ефекти впливу податків на економіку.

10. Ефекти впливу податків на економіку загалом і на окремих її платників, пов’язані з економічними обмеженнями, що виникають у результаті сплати податків і відволікання коштів від інших можливих напрямів їх використання – це:
а) податковий коефіцієнт;
б) податкове навантаження;
в) податкова квота.

Література:[2, 6, 8, 9, 11, 15,16, 18,21, 22]

ТЕМА 6. ПРОГНОЗУВАННЯ ПОДАТКІВ ТА ІНШИХ ОБОВ'ЯЗКОВИХ ПЛАТЕЖІВ: МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ

Мета: оволодіння методикою прогнозування податків та інших податкових платежів.

Ключові слова: прогнозні надходження податків до бюджету, оптимізація податкових надходжень, методичні підходи до прогнозування, податок з доходів фізичних осіб, податок на додану вартість, податок на прибуток.

План

6.1 Прогнозування податку з доходів фізичних осіб
6.2 Прогнозування податку на додану вартість
6.3 Прогнозування податку на прибуток

6.1 Прогнозування податку з доходів фізичних осіб

Для врахування особливостей формування надходжень податку до бюджету з доходів фізичних осіб використовують дані про:

1) кількість платників податку і суми його сплати за джерелами оподаткування та видами доходів;

2) кількість платників, які отримали податкові соціальні пільги;

3) суми застосованих податкових соціальних пільг за їх видами, що дають право на зменшення сум загального місячного оподатковуваного доходу;

4) суми документально підтверджених витрат, щ включені до складу податкового кредиту платників податку;

5) результати контрольно-перевірочної роботи щодо донарахованих сум податку, штрафних санкцій та пені.

У розрахунках використовують інформацію Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Державної служби статистики України, Пенсійного фонду України, Державної фіскальної служби України, Державної казначейської служби України та ін.

Прогнозування надходжень сум податку на доходи фізичних осіб враховує прогнозування податку на всі види доходів (заробітна плата, що нарахована або виплачена платнику податку; додаткові види доходів; інші доходи; доходи фізичних осіб-підприємців від провадження господарської діяльності та незалежної професійної діяльності) зменшених на суму податкової знижки:

$$ПНпдфо = НЗП + НСПД + НІ – ПЗ$$

де ПНпдфо – прогнозовані податкові надходження від ПДФО;

– НЗП – надходження податку на доходи у вигляді заробітної плати нарахованої (виплаченої) платнику податку;
– НСПД – надходження податку на доходи, отримані фізичною особою-підприємцем від провадження господарської діяльності та фізичних осіб, які провадять незалежну професійну діяльність;
– НІ – надходження податку від додаткового та інших видів доходів;
– ПЗ – прогнозна сума податкової знижки, що має бути повернута платникам податку з бюджету за наслідками звітного податкового року.

Методика прогнозування надходжень податку з доходів фізичних осіб передбачає п’ять етапів розрахунків.

На першому етапі розраховують прогнозні надходження податку з доходів у вигляді заробітної плати нарахованої (виплаченої) платнику податку. Для цього необхідно визначити:

1) прогнозну суму єдиного внеску на загальнообов’язкове державне соціальне страхування ЄСВ на основі його середнього значення;

2) розрахункову базу оподаткування;

Другий етап передбачає прогнозування суми податкової соціальної пільги.

На третьому етапі розраховують прогнозні надходження податку на доходи фізичних осіб від додаткового та інших окремих видів доходів, відмінних від заробітної плати.

Четвертий етап передбачає розрахунок прогнозних надходжень податку: на доходи, отримані фізичною особою-підприємцем від провадження господарської діяльності і податку на доходи фізичних осіб, які провадять незалежну професійну діяльність.

На п’ятому етапі розраховують прогнозні надходження податку на доходи фізичних осіб за всіма видами доходів з урахуванням податкової соціальної пільги та податкової знижки.

Міжнародна практика персонального прибуткового оподаткування свідчить про застосування різних концепцій оподаткування доходів громадян. Наприклад, в деяких державах застосовується глобальна модель податку з доходів фізичних осіб (Угорщина), тоді як в більшості європейських держав – комбінована.

При порівняння різних категорій доходів, що підпадають під персональне прибуткове оподаткування у ЄС використовувалися дані Європейської податкової бази даних (Europe Tax Database).

Визначено наступні види оподатковуваних доходів: доходи від зайнятості, доходи від бізнесу чи самозайнятої діяльності, доходи від спортивних і розважальних заходів, допомоги в натуральній формі, пенсійний дохід, нерухомість, що належить платнику на правах власності, дивіденди, відсотки за державними облігаціями, відсотки за спеціальними рахунками економії, відсотки по вкладах, роялті, доходи від здачі в оренду нерухомого майна, доходи від здачі в оренду рухомого майна, приріст капіталу від

нерухомого майна, приріст капіталу від рухомого майна, спадщина, рента від страхування життя, призи та нагороди, стипендії, доходи від випадкової діяльності, доходи від пожертвувань і подарунків, доходи від лотерей та ігрових заходів.

У середньому оподатковується 16 видів доходів громадян у країнах, що є членами ЄС. Доходами громадян, що обов'язково оподатковуються в усіх країнах-членах ЄС є:

1) заробітна плата;
2) доходи від бізнесу чи само зайнятості;
3) доходи від спортивних і розважальних заходів.

27 країн-членів ЄС оподатковують податком:

1) допомоги в натуральній формі;
2) доходи від здачі в оренду нерухомого майна.

Окремі види доходів для визначення бази оподаткування доходів громадян застосовуються тільки в окремих країнах:

1) дохід від спадщини (у 4 державах);
2) доходи від лотерей та ігрових заходів (у 8 державах);
3) доходи від пожертвувань і подарунків (у 8 державах);
4) доходи від нерухомості (у 9 державах);
5) стипендії (у 9 державах).

6.2 Прогнозування податку на додану вартість

На підставі методології прогнозування надходжень податку на додану вартість розроблено функціональну макроекономічну модель ПДВ, де реалізується механізм залежності між показниками соціально-економічного розвитку країни і надходженнями податку, що дає можливість підвищити обґрунтованість та точність прогнозів податкових надходжень.

Застосований у методиці загальний підхід базується на визначенні розрахункової бази оподаткування ПДВ за показниками соціально-економічного розвитку і реальною ставкою оподаткування, що враховує вплив додаткових чинників (наприклад, пільг) на обсяги його надходжень. Реальна ставка податку відображає фактичний рівень оподаткування, що склався відносно відповідної бази. Співвідношення реальної ставки та визначеної законодавством, тобто номінальної, відображає вплив об'єктивних і суб'єктивних чинників на податкові надходження. Динаміка цього співвідношення відображає зміни в нормативному регулюванні та проблеми, що виникають в адмініструванні ПДВ.

При прогнозуванні ПДВ враховується вплив динаміки і змін кон'юнктури внутрішнього попиту (кінцевих споживчих витрат домашніх господарств, роздрібного товарообороту підприємств, обсягів реалізації послуг населенню, валового нагромадження основного капіталу). Особливість цієї методології полягає в урахуванні:

1) у складі компонентів внутрішнього попиту сегментів товарів вітчизняного виробництва та послуг;
2) впливу динаміки і зміни структури валової доданої вартості за видами

економічної діяльності;

3) впливу динаміки митної вартості імпортних товарів .

Розрахунок бюджетного відшкодування податку проводиться за окремими алгоритмами, що враховують динаміку експорту товарів, зміну структури собівартості експорту та динаміку промислового виробництва.

Методичний підхід до прогнозування ПДВ складається з трьох основних блоків:

– прогнозування суми надходжень ПДВ з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг);

– прогнозування ПДВ із ввезених на територію України товарів;

– прогнозування бюджетного відшкодування ПДВ грошовими коштами.

Основою інформаційного забезпечення прогнозованих макроекономічних показників є прогнозування економічного і соціального розвитку України.

При визначенні складової імпорту в показниках кінцевого попиту використовують статистичну інформацію про обсяги продажу товарів у торговельній мережі та мережі ресторанного господарства.

Для врахування особливостей формування надходжень податку за видами діяльності використовують дані про структуру валової доданої вартості, а для врахування особливостей формування надходжень податку залежно від змін у зовнішньоторговельній діяльності використовують дані щодо експорту та імпорту товарів.

Для прогнозування використовують інформацію Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Національного банку України, Державної служби статистики України, Державної казначейської служби України, Державної фіскальної служби України та Державної митної служби України.

Прогнозовані надходження податку розраховують на основі визначення розрахункової бази оподаткування податком на додану вартість та реальної ставки за формулою:

$$ПНпдв = БО \times РС/100$$

де ПНпдв – прогнозовані податкові надходження від ПДВ;

– БО – база оподаткування;

– РС – співвідношення надходжень податку і бази оподаткування (реальна ставка).

Базу оподаткування для ПДВ з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) розраховують на підставі:

– кінцевих споживчих витрат домашніх господарств;

– роздрібного товарообороту підприємств роздрібної торгівлі та ресторанного господарства;

– валової доданої вартості за КВЕД.

Базу оподаткування для ПДВ із ввезених на територію України товарів розраховують на основі імпорту товарів, а для бюджетного відшкодування – на

основі експорту товарів.

Прогнозування ПДВ складається з шести етапів.

На першому етапі визначається сума надходжень податку із вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) на основі динаміки та змін кон'юнктури внутрішнього попиту:

– за кінцевими споживчими витратами домашніх господарств (спрощений метод);

– за роздрібним товарооборотом, обсягом реалізованих послуг населенню та валовим нагромадженням основного капіталу (деталізований метод).

Деталізований метод розрахунку передбачає виокремлення з елементів кінцевого використання ВВП імпортної складової, а також визначення як додаткової розрахункової бази оподаткування такого показника як валове нагромадження основного капіталу.

У разі прогнозування ПДВ на підставі деталізованого методу показники кінцевого використання ВВП застосовують як базу оподаткування лише для надходжень податку від вироблених в Україні товарів (робіт, послуг).

Але на даному етапі для розрахунку прогнозованих надходжень ПДВ можна обмежитись спрощеним методом прогнозування.

На другому етапі визначається сума надходжень податку з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) на основі динаміки і зміни кон'юнктури валової доданої вартості за видами економічної діяльності.

Для розрахунку прогнозованих надходжень податку від вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) з урахуванням динаміки та змін кон'юнктури валової доданої вартості за видами економічної діяльності використовують фактичні (за кілька попередніх років) та прогнозовані дані про валову додану вартість основних видів економічної діяльності: сільського господарства, мисливства та лісового господарства; добувної промисловості; обробної промисловості; виробництва та розподілу електроенергії, газу та води; будівництва; оптової, роздрібної торгівлі, послуг з ремонту; транспорту та ін.

На третьому етапі визначається середнє значення прогнозованої суми надходження податку від вироблених в Україні товарів (робіт, послуг).

На четвертому етапі визначається прогнозована сума надходжень податку від ввезених на територію України товарів на основі динаміки імпорту товарів і частки оподатковуваного імпорту товарів.

На п'ятому етапі визначається прогнозована сума бюджетного відшкодування податку грошовими коштами на основі динаміки обсягів експорту товарів і промислового виробництва, а також частки проміжного споживання продукції у валовому випуску видів діяльності, що призначена на експорт.

На шостому етапі розраховується сальдо прогнозованих надходжень податку на додану вартість до бюджету.

6.3 Прогнозування податку на прибуток

На обсяг надходжень податку на прибуток до Державного бюджету України впливає ряд факторів, які, залежно від рівня впливу, можна поділити

на дві групи:

1) фактори прямого впливу;

2) фактори опосередкованого впливу.

До факторів прямого впливу можна віднести: кількість платників податку на прибуток, фінансові результати підприємств до оподаткування, обсяг наданих пільг з податку на прибуток, втрати бюджету від надання пільг з податку на прибуток, ставки податку на прибуток, рівень інфляції в країні тощо.

До факторів опосередкованого впливу відносять: обсяг капітальних інвестицій, обсяг коштів інвестованих у інноваційну діяльність, кількість впроваджених нових технологічних процесів на підприємствах, індекс цін виробників промислової продукції.

Прямі, так і непрямі фактори можуть здійснювати досить значний вплив на обсяг надходжень податку на прибуток до бюджету. Наприклад, такий фактор прямого впливу як фінансовий результат підприємств до оподаткування є об'єктом оподаткування податком на прибуток, а його грошове вираження – базою оподаткування. Чим більше підприємства отримують прибутку, тим більше податку надійде до бюджету.

А за допомогою фактору непрямого впливу – капітальних інвестицій, підприємства мають змогу вкладати кошти в основний капітал, модернізувати своє обладнання, розширювати виробництво та завдяки цьому виробляти більш якісну і конкурентоспроможну продукцію за меншою собівартістю, що дозволить нарощувати обсяг продажу та отримувати більшу виручку від реалізації продукції, а отже й більший прибуток і, в кінцевому підсумку, більшу суму сплаченого до бюджету податку на прибуток.

Макроекономічна методика прогнозування податку на прибуток використовується для прогнозування на короткостроковий і середньостроковий період.

Її метою є підвищення рівня обґрунтованості прогнозованих надходжень податку на прибуток підприємств та узгодженості рішень щодо його прогнозованих обсягів на стадії складання проекту Державного бюджету України. Вона дозволяє прогнозувати надходження податку на прибуток, враховуючи фактичні дані декларацій платників податку в динаміці, обсяги зростання виробництва продукції, цін виробників і споживчих цін, динаміку заборгованості та обсягів надміру сплаченого до бюджету податку, динаміку списаних і розстрочених сум податку на прибуток.

Основою інформаційного забезпечення розрахунків у відповідності до методики є дані з декларацій платників податку на прибуток підприємств за відповідний звітний період.

Для врахування впливу на прогнозування надходжень обсягів податкової заборгованості, наданих розстрочок із податку, надміру сплаченого податку та інших чинників використовується інформація зі звітних даних Державної фіскальної служби України. А основою інформаційного забезпечення прогнозних макроекономічних показників є прогнозування економічного та соціального розвитку України.

У разі застосування методики прогнозування податку на прибуток на підставі використання фінансового результату за основу розрахунку беруть тільки прибуток з розділу «Фінансовий результат до оподаткування» зі звіту про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) за формою №2.

Дана методика прогнозування податку на прибуток передбачає наступні етапи:

1) зі звіту про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) за формою №2, зведеного по Україні, вибираються фактичні обсяги прибутку до оподаткування за звітні роки. Таку інформацію можна отримати у Державній службі статистики;

2) зі звіту про виконання Державного бюджету України вибираються фактичні обсяги надходжень з податку на прибуток підприємств. Таку інформацію можна отримати у Державній казначейській службі;

3) визначається розрахункова сума прибутку до оподаткування, із врахуванням податкових коригувань, зокрема – від'ємного значення об'єкта оподаткування попередніх звітних років; сум амортизації, розрахованих відповідно ст. 142 ПКУ; сум витрат не пов'язаних із веденням господарської діяльності та сум витрат, що враховуються при обчисленні об'єкта оподаткування з урахуванням обмежень, визначених ст. 139 ПКУ; сум доходів (витрат), фінансових результатів (прибутків / збитків) за окремими операціями, тощо;

4) визначається індикативна ставка податку за кожний рік, що передує прогнозованому періоду (співвідношення фактичних надходжень податку на прибуток підприємств до прибутку до оподаткування).

На сучасному етапі розвитку економіки доцільним є врахування в методиці прогнозування надходжень податку на прибуток стану надходжень податку у галузях економіки, зокрема: сільського господарства, мисливства, лісового господарства та рибальства; добувної промисловості; переробної промисловості; виробництва і розподілу електроенергії, газу та води; будівництва; торгівлі; ремонту автомобілів, побутових виробів, предметів особистого вжитку; транспорту, тощо.

Галузева методика прогнозування податку передбачає такі етапи:

1) із декларації платника податку на прибуток підприємств, зведеної по Україні, вибираються фактичні обсяги об'єкта оподаткування за звітні роки перед прогнозованим періодом у межах кожної галузі економіки;

2) використовуючи макроекономічні показники, раніше перераховані для кожної галузі, розраховується об'єкт оподаткування, очікуваний для конкретної галузі економіки на плановий період;

3) використовуючи макроекономічні показники, раніше перераховані для кожної галузі, розраховується прогнозування об'єкта оподаткування для конкретної галузі економіки на наступний за плановим рік;

4) вибираються фактичні надходження податку на прибуток підприємств по кожній галузі за звітні роки перед плановим періодом;

5) визначається ефективна ставка податку на прибуток (ЕС), яка дорівнює частці фактично сплаченого податку на прибуток конкретної галузі до суми

об’єкта оподаткування цієї ж галузі за минулі звітні роки. Ефективна ставка податку відображає фактичний рівень оподаткування, що склався стосовно бази оподаткування;

6) визначається середня ефективна ставка податку на прибуток за минулі звітні роки;

7) розраховуються темпи зростання/падіння річного обсягу об’єкта оподаткування в динаміці по галузі;

8) розраховується очікувана сума об’єкта оподаткування на плановий рік по галузі;

9) розраховується очікувана суми податку на прибуток на плановий рік по галузі.

Прогнозування надходжень податку на прибуток підприємств в Україні на плановий рік дорівнює сумі річних прогнозів податку на прибуток від усіх видів економічної діяльності.

Контрольні питання для перевірки знань за темою

1. Як впливають прямі податки на формування доходів бюджету?
2. Як впливають непрямі податків на формування доходів доходи бюджету?
3. У чому сутність прогнозування податкових надходжень як складової формування доходів бюджету?
4. Які особливості прогнозування надходжень податку на додану вартість?
5. Які особливості прогнозування надходжень податку на прибуток підприємств?
6. Які особливості прогнозування надходжень податку на доходи фізичних осіб?
7. Які існують підходи до визначення податкового навантаження на макрорівні?
8. Які є методи податкового прогнозування і планування податкових надходжень?

Тестові завдання

1. Експортно-промислові зони – це:

а) частина території держави, де товари іноземного походження можуть зберігатися, купуватися та продаватися без сплати мита і митних зборів або з їх відстроченням;

б) частина території держави, на якій запроваджується спеціальний (пільговий податковий, валютно-фінансовий, митний тощо) режим економічної діяльності з метою стимулювання підприємництва;

в) зони, виділені з території країни, діяльність яких спрямована на виробництво товарів, передусім на задоволення потреб експорту.

2. Зони, в яких запроваджується особливо сприятливий режим

проведення банківських та страхових операцій, що здійснюються в іноземній валюті для обслуговування нерезидентів – це:

а) туристично-рекреаційні зони;

б) банківсько-страхові зони;

в) науково-технічні зони.

3. Спеціальний правовий режим міжнародного товарообігу між підприємствами та організаціями, що розташовані в прикордонних районах сусідніх держав, які мають спільні морські та сухопутні кордони – це:

а) прикордонна торгівля;

б) транскордонне торгівля;

в) інтеграційна торгівля.

4. Історично склалося так, що вихідною ознакою вільних економічних зон була наявність особливого режиму:

а) амортизаційного оподаткування;

б) митного оподаткування;

в) немає правильної відповіді.

5. Головними особливостями ВЕЗ порівняно з іншою територією країни є:

а) наявність податкових, митних, амортизаційних та інших пільг;

б) наявність тільки податкових та амортизаційних пільг;

в) наявність лише митних та амортизаційних пільг.

6. Скільки відсотків складає єдина ставка ввізного мита (країн, які не входять до Європейського Союзу) у сукупності для всіх товарів:

а) 3,5 % ;

б) 4 %;

в) 4,5%.

7. Фізичні особи (з країн, які не входять до Європейського Союзу) вправі здати підлягаючі декларуванню товари на збереження, термін який не може перевищувати:

а) 20 календарних днів;

б) тиждень;

в) місяць.

8. Мито за своєю економічною сутністю є:

а) непрямим податком;

б) прямим податком;

в) державним податком.

9. Максимальний термін тимчасового ввозу транспортного засобу в ЄС складає:

а) два роки;

б) рік;
в) один рік і 6 місяців.

10. У ВЕЗ України звільняються від оподаткування ПДВ операції з:
а) імпорту сировини та матеріалів терміном на 5 років для новостворених підприємств;
б) виконання робіт з освоєння земельної ділянки;
в) експорту продукції.

Література: *[*2,6,8,9,11,16,21,22,24,31,32]

ГЛОСАРІЙ

Вільна економічна зона – а) частина території країни, на якій товари розглядаються як об'єкти, що знаходяться за межами митної території та не підлягають звичайному митному контролю та оподаткуванню (згідно з рішеннями Кіотської конференції (1973)); б) частина території України, на якій створюється та діє спеціальний правовий режим економічної діяльності, порядок використання та дії законодавства України (згідно із законодавством України).

Гармонізація податків – уніфікація податків, обов'язкових платежів та зборів, координація діючих податкових систем різних країн та їх податкових політик. Як приклад можна навести утворення єдиного митного союзу та розроблення єдиної митної політики деяких держав Західної Європи.

Інструмент податкового регулювання – сукупність норм податкового законодавства, що забезпечують вплив держави на економічну поведінку платника податків через його економічні інтереси з метою досягнення певного економічного або соціального результату.

Ефективні ставки податку – ставки за групами податків з єдиною податковою базою, що розраховуються як відношення податкових надходжень (за даними статистики державних фінансів) до податкових баз, визначених за інформацією системи національних рахунків (СНР).

Міжнародні податкові відносини – відносини між країнами з приводу взаємного регулювання сфери застосування законодавства.

Міжнародний податковий договір або угода про уникнення подвійного оподаткування (double taxation treaty) – договір між двома державами з питань оподаткування. Його основна мета - виключити можливість обкладання одного й того ж самого доходу, отриманого від міжнародної комерції, двічі - у двох державах. Крім того, договір звичайно встановлює знижені ставки податку в джерела на пасивні доходи в іншій державі (дивіденди, відсотки, роялті). Міжнародні податкові договори широко застосовуються в міжнародному податковому плануванні.

Міжнародне податкове планування (international tax planning) – легальна діяльність зі зменшення податкового тягаря в міжнародній комерції. Одним з основних інструментів міжнародного податкового планування є офшорні компанії. Широке застосування в міжнародному податковому плануванні мають міжнародні угоди про виключення подвійного оподаткування.

Мета податкового планування суб'єкта господарювання – створення умов, що сприяють збільшенню прибутку за рахунок скоординованого, комплексного та цілеспрямованого використання різних режимів оподаткування.

Митні союзи – угода між двома або більше державами про скасування мита між ними. В деяких випадках вони можуть носити колективний протекціонізм.

Офшорна зона – територія держави (або в цілому держава), в якій діють мінімальні податкові ставки, головним чином на прибуток, або взагалі податок відсутній. В цих зонах спрощенні умови реєстрації підприємства, спрощена система звітності. Такі зони утворюються з метою залучення в країну коштів, які спрямовані на розвиток власного бізнесу.

Офшорна компанія (offshore company) – юридична особа з нульовим або зниженим рівнем оподаткування, зареєстрована в одній з офшорних зон. Є основним інструментом міжнародного податкового планування.

Планування податкової політики – визначення загальної суми всіх податкових платежів в цілому по підприємству на майбутній період. При плануванні податкової політики в першу чергу проводиться розробка розміру податків, які займають найбільшу питому вагу в загальних податкових платежах підприємства, а потім по всіх інших податках.

Планування податку – розроблення прогнозу та конкретної суми податкового платежу різними методами в залежності від його виду та діючої методики його розрахунку.

Податкова гавань (tax haven) – це держави й території, що мають таку назву з-за проведену ними політику залучення капіталів з-за кордону шляхом надання їм широких податкових пільг, завдяки так званому офшорному законодавству, тобто законів, які гарантують знижене оподаткування, або навіть відсутність оподаткування, для компаній, зареєстрованих відповідно до вимог, викладених у даних законах.

Податковий коефіцієнт – показник рівня оподаткування в країні, який розраховується як співвідношення загального обсягу податкових надходжень зведеного бюджету та обов’язкових платежів до загальнодержавних позабюджетних фондів до ВВП.

Податкове навантаження – ефекти впливу податків на економіку загалом і на окремих її платників, пов’язані з економічними обмеженнями, що виникають у результаті сплати податків і відволікання коштів від інших можливих напрямів їх використання.

Податкове регулювання – цілеспрямований вплив держави на учасників економічних відносин за допомогою засобів та інструментів податкової політики з метою досягнення бажаних соціально-економічних результатів. Податкове регулювання як процес ґрунтується на свідомому, активному й цілеспрямованому використанні існуючої незалежно від волі суб’єктів управління регулюючої функції податків задля отримання певних соціально-економічних результатів.

Подвійне оподаткування (double taxation) – це одночасне оподаткування доходів юридичних чи фізичних 349 осіб на різних стадіях їх формування, але в межах однієї виробничої діяльності. Наприклад багаторазове оподаткування доходів громадян при сплаті обов'язкових платежів у пенсійний фонд, фонд страхування на випадок безробіття та інше. В міждержавному змісті це обкладання податком одного і того ж об'єкта оподаткування одним податком в різних країнах. Наприклад, обкладання податком на додану вартість та ін.

Планування податкових надходжень – сукупність практичних дій

органів управління з вироблення загальних підходів до формування дохідних частин бюджетів у частині податкових надходжень на майбутній період.

Податкове планування – цілеспрямована діяльність підприємства у частині управління податковими платежами з метою їх оптимізації і для збільшення прибутковості бізнесу в межах, визначених законодавством.

Податковий ризик – теоретична ймовірність того, що внаслідок певних дій платника податку певні платежі до бюджету можуть надійти не в повному обсязі або несвоєчасно.

Ризик податкового планування суб'єктів господарювання – це спричинена невизначеністю та конфліктністю податкової сфери імовірність виникнення негативних наслідків в процесі прийняття альтернативних управлінських рішень щодо реалізації податкової політики підприємства, спрямованої на мінімізацію податкових платежів.

Спеціальні пільгові режими – комплексні інструменти податкового регулювання, що одночасно стосуються кількох основних податків і зборів і створюють спеціальний режим оподаткування для певних груп платників, які відповідають установленим критеріям, певним видам економічної діяльності чи окремим територіальним утворенням.

Трансфертна ціна – ціна, яка встановлюється на будь-який об'єкт торгівлі (товари, послуги або фактори виробництва) між пов'язаними компаніями або структурними підрозділами однієї компанії, якщо об'єкт торгівлі перетинає митний кордон.

Фіскальний потенціал податкової системи – це сукупність усіх наявних (передбачених чинним законодавством) засобів і можливостей свідомої реалізації фіскальної функції податків, що містяться в кожному окремому податковому платежі й податковій системі загалом.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Баліцька В.В., Короткевич О.В. Особливості формування та руху ПДВ у державному бюджеті та господарському обороті підприємств. *Економіка і прогнозування*. 2007. № 2. С. 57–73.

2. Башуцька О.С. Податкове планування та прогнозування в системі податково-бюджетного регулювання. *Наука й економіка*. 2010. № 1. С. 7–10.

3. Бечко П.К., Лиса Н.В. Податковий менеджмент: навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 288 с.

4. Буряк С.В. Податковий менеджмент як складова державного менеджменту. *Науковий вісник Національного університету Державної податкової служби України (економіка, право)*. 2009. № 3. С. 92–96.

5. Василькова Т.В., Лаба М.С., Єгорова Т.М. Оцінка факторів впливу на обсяги надходжень податкових платежів до бюджетів усіх рівнів. *Науковий вісник Національного університету Державної податкової служби України (економіка, право)*. 2009. № 3. С. 122–129.

6. Вітлінський В.В., Редич О.В. Методологічні основи управління ризиками у адмініструванні податків. *Науковий вісник Національного університету Державної податкової служби України (економіка, право)*. 2009. № 3. С. 104–113.

7. Горленко І.О.,Тарангул Д.О., Степаненко А.А. Фактори впливу на формування податкових надходжень із регіонів. *Науковий вісник Національного університету Державної податкової служби України (економіка, право)*. 2010. № 2. С. 67–73.

8. Десятнюк О.М. Моніторинг податкових ризиків: навч. посіб. Тернопіль : Воля, 2005. 216 с.

9. Загородій А.Г., Єлисєєв А.В. Податки та податкове планування підприємницької діяльності: монографія. Львів: Центр Бізнес Сервісу, 2003. 152 с.

10. Затонацька Т.Г. Зарубіжний досвід середньострокового планування в бюджетному процесі. *Фінанси України*. 2011. № 8. С. 90–100.

11. Зварич О.В. Податкові надходження: методологія прогнозування: монографія. Київ: Нац. торг.-екон. ун-т, 2013. 444 с.

12. Іванов Ю.Б., Аведян Л.Й., Кабанець А.Г. Фінансове регулювання економіки : навч. посіб. Харків : ХНЕУ, 2008. 231 с.

13. Іванов Ю.Б., Крисоватий А.І., Десятнюк О.М. Податкова система : підручник. Київ : Атіка, 2006. 920 с.

14. Ісаншина Г.Ю. Податковий менеджмент : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2003. 260 с.

15. Котіна Г.М. Прогнозування податкових надходжень бюджету : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.08. Київ, 2011. 20 с.

16. Котіна Г.М. Економетричні моделі динаміки у прогнозуванні бюджетоутворюючих податків. *Інвестиції: практика та досвід*. 2009. № 22. С. 54–58.

17. Крючкова Н.М. Податкова політика в системі макроекономічного регулювання: монографія. Одеса : Астропринт, 2011. 174 с.

18. Крисоватий А.І., Томнюк Т.Л. Адміністрування податків в Україні: організація та напрями трансформації: монографія. Тернопіль : ВПЦ, «Економічна думка ТНЕУ», 2012. 212 с

19. Кислиця О.Я. Проблеми планування бюджетних доходів. *Актуальні проблеми економіки*. 2011. № 8. С. 270–276.

20. Лайко П.А., Жарко Р.П. Податкове регулювання підприємницької діяльності : монографія. К., 2007. 252 с.

21. Лук'яненко І.Г., Городніченко Ю.О Прогнозування податкових надходжень за допомогою моделей . *Фінанси України*. 2001. № 7. С. 89–99.

22. Матвійчук А.В. Прогнозування надходжень податку на додану вартість. *Фінанси України*. 2008. № 3. С. 68–78.

23. Митний кодекс України: Закон України від 11 липня 2002 року № 92-IV(92-15) зі змінами та доповненнями. URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4495-17.

24. Михайленко С.В. Методологічні аспекти планування та виконання бюджету : монографія. Одеса : Одес. держ. екон. ун-т, 2010. 176 с.

25. Падалка В.М., Красноступ Н.І., Крапивка В.І., Економетричне прогнозування бюджетних надходжень. *Фінанси України.* 2002. № 10. С. 89–98.

26. Панасюк М.Я. Бюджетне планування: теоретико-методологічний аспект. *Економіка та держава*. 2011. № 7. С. 132–134.

27. Педь І. В. Непрямі податки в податковій системі України: навч. посіб. / за заг. ред. Ю.М. Лисенков. Київ : Знання, 2008. 348 с.

28. Планування податкових надходжень: теорія та практика: монографія / за заг. ред. Л.Л. Тарангул. Ірпінь: Національний університет ДПС України, 2011. 339 с.

29. Податковий кодекс України : Закон України від 10 грудня 2010 року № 2755-VI. URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17.

30. Плужников І. Інформаційно-аналітичне забезпечення прогнозування і планування бюджетної політики держави. *Актуальні проблеми економіки*. 2002. № 9. С. 56–58.

31. Про затвердження Методики прогнозування надходжень податку на додану вартість : Наказ Міністерства фінансів України, Міністерства економіки та з європейської інтеграції України, Державної податкової адміністрації України, Державної митної служби України від 31.08.2004 р. №545/315/502/637. URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1202-04.

32. Тарангул Л.Л. Прогнозування податкових надхожень в органах ДПС України: практика застосування. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (Економіка, право)*. 2012. №4(59) С. 89-94.

33. Ярема Б.П., Маринець В.П. Податковий менеджмент : навч. посіб. Львів : «Магнолія 2006», 2007. 224 с.

Навчальне видання
(українською мовою)

Саєнко Олена Романівна

ПОДАТКОВЕ ПЛАНУВАННЯ І ПРОГНОЗУВАННЯ

Конспект лекцій
для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра
спеціальності «Облік і оподаткування»
освітньо-професійної програми
«Облік і аудит»

Рецензент *А.П. Кущик*
Відповідальний за випуск *Н.М. Шмиголь*
Коректор *В.В.Сьомченко*